

622 Dr. Edmund Hall
Torrington and Torrington

697

Reichold, August. *Traктatus de judiciis et governo
judicario: sive juris antiqui,
quam novi Justiniani et novissimi,
sive, seu uti hodie in imperiali ca-
mera recepti. etc.*

1587.

44/51981

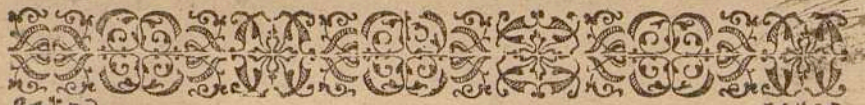

2
71
A decorative border of repeating floral and geometric motifs runs vertically along the right edge of the page.

23

21

28

TRACTATUS
 DE IVDICIIS ET
 PROCESSV IVDICIARIO: TAM
 IVRIS ANTIQVI, QVAM NOVI
*Iustinianeis, & novissimis, seu usu hodie
 in Imperiali Camera recepti.*

*Quem pro consequendo gradu Doctōris in utroq. iure:
 ad disputandum, in inclyta Basiliensi Academia
 publicè proposuit: die 21. Aprilis. Anno 86.*

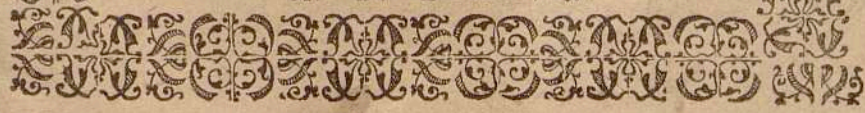
STEPHANVS BERCHTOLDVS
 Ratisbonensis, nunc I. V. D.

Eiusdem

*Annexa exempli loco, Actio forensis: ex qua, tanquam in speculo,
 modus & ratio procedendi: atque formulæ solennes iudicio.
 rum, cerni & cognosci facile possunt.*

ARGENTORATI
 Excudebat Antonius Bertramus,
 M. D. LXXXVII.

380144/51981(5)

CLARISSIMO, CONSULTIS-
SIMO ET DOCTISS. VIRO: GEORGIO OBRECHTO:
*V. I. D. & in inchyta Arg. Academia Codicis
professori ordinario. Domino & patrono suo
obseruandissimo.*

Felices uere & beati (beatos in hoc mundo si dicere fas est) qui amicos aut patronos nacti sunt tales, quorum exēplis & adhortatiōibus praeclarum aliquod uiuendi genus sequerentur: feliciores qui horum consilijs obtemperantes clari & celebres euaserunt: felicissimi atq; adeo supra omnem felicitatis gradum constituti, qui tantum apud eos gratia ualuerunt, ut consilio & auxilio summopere adiuti beneficijs summis afficerentur. Is, si quisquam alius, equidem iure uideri possum. Cu' in enim anno septuagesimo sexto, peractis Ratisbonae, comitijs Imperialibus, a nobilissimis & amplissimis coelitus ad me demissis Inchytae Argentoratensium Reip. legatis, ex patrio Gymnasio Ratisbonensi, in florentissimam ipsorum Academiam deductus essem: uix octiduum ibidem in primarij Consulis domo constiti: antequam in tuum, Vir clarissime & cōsulissime, non dico seruitium, nedum tutelam quidem, sed

(:) 2 parentes

parentelam me cooptasti: & iam decenniū conti-
nuum aluisti: ut negem paternum ullum animum,
humanitate, lenitate, indulgentia maiorem esse po-
tuisse. Ad curias me & classes superiores celeberrimæ
uestræ Academiæ misisti: & ne momentum
quidem à lectionibus publicis, à priuatis studijs,
repetitionibus & meditationibus abstraxisti. Ex
quo cum te plurimum mihi fauere, otiumq; no-
bile & honestissimum tua benignitate mihi con-
cedi uiderem, ciuilem scientiam magno & alacri-
animo persequi institui: quæ cum mihi infinitam
eius uim & materiam, & aliarum rerum necessaria
adiumenta consideranti, huiusmodi esse uide-
tur, ut eam me assequi posse diffiderem: tu ani-
mum addidisti, eamq; esse dixisti, quæ, cum uia à
doctissimis uiris tradita, nunc doceatur, breui tem-
pore & magna cum uoluptate percipi possit. In eā
priuato meo studio quod posui, & uigilijs noctur-
nis nunquam acquieuisti: sed in publicum ut pro-
direm, opponendo & disputando aduersus claris-
simos doctissimosque uiros ac ornatissimos iuue-
nes, scribendo, declamando, & respondendo de
iure publicè, ut me exercerem, & ipsemet in arenā
descenderem uoluisti. Causas forenses tam in uer-
nacula & patria lingua, quàm stylo Ciceroniano
pertractandas & peragendas (salua interim reui-
reuisione

sione tua) mihi dedisti uarias. Nec contentus mea fidelitate, industria, candore (ut absque gloria dicam) in reb. proprijs tuis & domesticis negotijs subministrandis : aliena desuper per Heluetiam, & alias ciuitates exteras, procuranda & expedienda demandasti & commisisti. Imò etiam eo tempore, quod ex debito seruitio tibi dare grauabar nunquam, & quod alij otio illiterario, ludis, poculis, ambulationibus planè inutiliter, cum magno quoque suo detrimento tribuerunt: Ego tantum utilitatis, tantum fructus & suauitatis collegi & acquisiui, quantum uix alius quisquam, suus etiam totus, licet studijs quam diligentissimè incumberet, percipere potest. Quid dicam de Bibliotheca instructissima, innumeris ferè omnium artium & disciplinarum libris referta, quam tecum communem habui, eaq; usus sum semper. O felicissimum tempus, ex quo me in domum tuam, quasi in quandam Philosophiæ officinam non solum accepisti: uerum etiam ad conuictum tuum & conuersationem mihi aditum præbuiisti. Equidem plurimū mihi soleo gratulari: & quo plus ad nostram conuersationem accedit temporis, eo maiorem haurio suauitatē. Ecquid enim mihi utilius, quid honorificentius accidere potuit, quam eius uiri parentela & domestica frui consuetudine, quem mirabili ac

plane diuina ingenij felicitate, & singulari integritate ac diligentia causis disceptandis, negotijs expediendis, & iure dicundo præstare: quem mane, meridie, uel sero omnibus in adeundo facilem se exhibere, controuersias plurimas antè componere, quàm plerique & cubiculo uel triclinio exierint, uel genio indulerint: quem denique oblitum commodorum suorum, publicis semper inseruire, & alieni tanto cum animi uigore constringi & implicari quotidie ad meam utilitatem & ad exemplum conspicio: Longum esset, si quæ quotidie summa cum uirtute facis, & quæ in me beneficia cõtulisti, singula recensere uellem, & modum fortasse Epistola excederem. Sed cum sint eiusmodi, ut sæpius commemorata placeant, & liberalitatis tuæ erga me commemoratio, non ferè minus in scribendo, quàm percipièdo delectet, in eum sermonem ingressus uix mihi tēperare possum. Neque id quidē, ut auribus tuis facta tui mentione honorifica, seruiā: (scio enim quàm blādas omnes uanitates non ames, & quàm ipse etiā ab omni assentatiōe natura mea abhorreā) sed ut mihi ipse aliqua ex parte satis facerē, homines que non nulli, quos gloria tua, tuorumque gentilium, indies crescens inuidos sui obseruatores habet, quodammodo intelligerent, quanta cum integritate & laude, non tantum publice. sed
etiam

etiam priuatim uiuas. Cæterum legibus sancitū
esse scio, ut collata officia officijs compensare & re-
ponere cogamur. Athenienses item & Macedo-
nes eius causa ingrati actionem dederunt. Per læ
graui pœna in eos qui de se bene meritis gratiam
non referrent animaduenterunt. Tanto' ego nūc
iustius ingratitude Reus postulari & condem-
nari possem: quanto' tua in me pietatis & huma-
nitatis officia & maiora & minus obscura existūt:
si non grati saltem animi, meque in te obseruan-
tiæ signum aliquod (dum factō respondere sit im-
possibile) ederem. Iccirco cū iam quintum de
difficillimis, grauissimis, utilissimis iuris qua-
stionibus & tractatibus publice' respōderim: & co-
lophonē adijciens, pro legitimæ doctrinæ insigni-
bus in utroq; iure cōsequēdis, disputaturus essem:
Axiomata hæc de iudicijs & eorum processu, par-
tim ex tuis prælectionibus doctissimis collecta cō-
scripsi: ea' q; non nisi tuo sub nomine in publicum
emittere uolui: ut ea proposita facilius' in augustissi-
morum uirorū conuentu pro uirib. defendere at-
que tueri possem. Huc accedit, quò quòd hic tracta-
tus usui forensi & frequentior & proximior est: eo
magis tui nominis inscriptionem flagitare uideat-
ur. Tanta enim in patrocinando, aduocando, cō-
sulēdo, sæpe' etiam dīu dicando uteris dexteritate,
litigantes

litigantes à facilitate contentionū, iudiciorum'q;
strepitu dehortaris ac detrahis, ut sæpius hīs ami-
cabiles compositiones suscipere, pacta facere, & trā-
sactiones inire suadeas. Quid amplius? hoc agis
sedulo, ut statera iuris manibus gestetur, lances æ-
quitate æquo libramine appendantur, & causarū
merita iuste trutinentur. Tibi igitur, Vir consul-
tissime & prudentissime, patrone obseruandissi-
me, hanc meam disputationē pro corona utriusq;
iuris consequenda institutam, dico & consecro. Si
quid inde fructus, si quod laboris præmium, si
uictoriæ palmarium mihi obtinget: omne id meri-
to acceptum tibi fero. Quicquid hoc est, ut æquo
bono'q; interim suscipias animo, donec grauius
quiddam tua singulari, genuina, omnib. numeris
consummata humanitate, doctrina, & integritate
dignius Astræa nostra dare possit, te pro paterni
tui animi in me propensione, etiam atque
etiam oro & obsecro. Vale

Scripti Basileæ Rauracorum : die 10. Aprilis
Anno salutis nostræ 1586.

Tibi

Additiss.

Stephanus Berchtoldus Ratisbo.

DE ETYMOLOGIA VARIA SIGNI-
FICATIONE ET DEFINITIONE IUDICII
CAPVT I.

Vniuersi iuris hic præcipuus est finis, ut suum cuiq; tribuatur. Obtinendi autem ratio sita est in iudiciis, & recta iuris nostri persecutione.

Ut declarant definitio iustitiæ, & præcepta juris, quæ dicuntur in l. Iustitia D. de iustit. & ju.

Obtinendi autem ratio & c.) ut apparet ex definit: Actionis tit. 6. lib. 4. Inst.

2. *In hoc præcepto iuris vt suum cuiq; tribuatur, præcipua legum ratio continetur: & in iudicio, quod suum cuiq; tribuit, præcipua pars administrandæ Reip. consistit.*

Nemo enim sine iure in iudicium provocat: nec sine iudicio suum consequitur l. si procuratorem 8. §. mandati: D. Mand. sumpto argumento à contrario sensu.

3. *Iudicij autem nomen Varro declinat à verbo dīxō: alij à dicando: & iudicare significat ius dicere & discernere.*

Varro 5. de ling. latin.

4. *Proinde iudicij nomen latius patet, quàm ut ad solas causas forenses referri debeat.*

Quia etiam extra disceptationes fori ius dicere & ratiocinari possumus. At in tractatione forensium causarum, iudicium significat interdum actionem vel accusationem l. In omnibus 41. D. de iudic. toto tit. D. de public. iudic. Et Theophilus refert, quas Athenienses vocabant *Δίκας*, eas à Romanis vocari Actiones: quia improbos & perfidos ad iudicia agant. Interdum significat locum in quo lites tractantur: interdum verò civilem vel criminalem de præterito disputationem apud eum cuius sententia rei finem imponit: vel significat partem huius disceptationis, in qua significatione hoc tractatu accipimus.

5. *Definiri iudicium posse videtur, quòd sit legitima, de præterita civili vel criminali causa, disceptatio, coram iudice facta, vt eius officio controuersie finis imponatur.*

Dico legitima disceptatio) quia iudicium fieri nequit, nisi secundum leges fiat l. 1. Nemo. C. de sent. & interloc. om. iud. toto tit. C. de sent. ex peric. recit. Hoc autem tum fit, si ordo & actus iudicij à Litigatoribus & à Iudice diligenter observantur, & si Iudex in iudicando leges spectat: tum

enim Magistratus rectè Remp gubernat, si leges sequitur, non proprium suum arbitrium. Nam teste Aristo. lib. 3. Politic. ὁ μὲν τὸν νόμον κελύων ἀρχαί, ἀνομιὰ κελύων ἀρχαί τὸν θεὸν καὶ τὴν νόμον, ὁ δὲ ἀνθρώπων κελύων, προσιθισι θεσίον.

Dico *de præterita civili vel criminali causa*) quia Iudicium plerunq; est de præterito, non de futuro. l. 35. non quemadmodum. D. h. t. Et hanc differentiam inter legem & iudicium, notat Cic. in partit. Inteidum tamen etiam de futuro iudicium constituitur, ut in actione damni infecti, & in act. aquæ pluviæ arcendæ: quia in his de futuro damno agitur. Tam civilis quam criminalis causa in iudicium venit: quia in iudicio tam de rebus pecuniarijs, quam de criminibus & delictis agitur. l. ult. C. de ordin. iudic. Nam si quis extrâ iudicium, vel in bonis, vel in corpore læsus sit, potest ad Iudicem confugere, atq; apud eum de re controversa, cum adversario disceptare, iudicisq; cognitioni causam discutendam committere l. 3. d. tit. de ord. iud.

Dico *coram constituto Iudice*) quia Iudex est tanquam causa efficiens Iudicij, hic enim per jurisdictionem efficit, ut iudicium rectè administretur. Et certè, Iudicium est tanquam palæstra, in qua Actor & Reus inter se pugnant, cui pugna præfictus est Iudex, ut scilicet de ea iudicet, & victenti præmium tribuat: at victo plerunq; damnum inferat. l. properandum 3. C. de iudic.

Dico tandem *ut eius officio controversiæ finis imponatur*) quia officium Iudicis est concessæ potestatis quasi instrumentum; quo lites determinat: At Litis decisio est causa finalis Iudicij. Nam iccirco causa in Iudicium deducitur, ut à Iudice finiatur: iccirco inquam Litigatores coram Iudice de causa præterita certant, ut is sua sententia pugnam dirimat. Itaque sicut Actor & Reus lingare dicuntur, cum de jure suo apud Iudicem quasi pugnant: ità Iudex, cum pugnam Actoris cognoscit, dirimit, & componit, iudicium exercere dicitur.

DE DIVISIONIBVS IVDICII

CAPVT II.

6. *Iudicium variè diuidi potest: primum in ordinarium & extraordinarium.*

Inscriptio tit. C. & D. de Iudic. ostendit plures esse formas seu species iudiciorum.

7. *Ordinarium est, in quo usitatus & legitimus ordo, formulaq; agendi & litigandi obseruantur.*

Veluti cum in civili Iudicio, ordine prius ad Magistratum in ius itur: ac ab eo formula & actionis conceptio postulatur: deinde apud Iudicem disceptatur.

8. Hoc iudicium quia formulæ & impetrationes actionum sublatæ sunt, tempore Constantini Imperatoris exerceri desit. Et hodie secundum Iustinianum omnia iudicia sunt extraordinaria.

l. 1. C. de form. & impetr. act. sublat. §. ult. Inst. de Interdict.

9. Vel etiam Ordinarium iudicium dicitur, quod coram iudice ordinario, hoc est, coram eo iudice, qui suo iure, non alieno beneficio iurisdictionem habet, peragitur.

l. more, §. D. de Iurisdic.

10. Hodie ordinarium iudicium dicitur, quod à iudice ordinario, & secundum ordinem nouo iure præscriptum peragitur.

d. l. more. & ibi DD.

11. Nam etsi antiquus iudicij ordo magna ex parte ab usu recessit: tamen in illius locum alius est substitutus.

12. Subdiuiditur Ordinarium iudicium iure ciuili, in publicum, priuatum, & centumuirale.

not. Cuiac. lib. obser. 10. obser. 20.

13. Publicum est, cuius cognitio est Principis vel Senatus vel Prætoris aut Præsidis, qui legibus querit.

14. Nec enim publicum iudicium idcirco dicitur, quod eius executio cuius è populo detur, ut vult Iustin. §. 1. Inst. de public. iud.: sed idcirco dicitur, quod ex illis legibus descendit, quæ de publico iudicio latæ sunt.

ut vult Iustin. Imp.) quia hac ratione omnia iudicia popularia essent publica, quod est falsum.

quæ de publico iudicio latæ sunt) l. 1. D. de public. iud.

15. Hoc vel est capitale, in quo pœna est mors aut exilium: quia hoc in iudicio caput eximitur de ciuitate: vel non capitale, in quo pecuniaria aut in corpus aliqua coercitio pœna est.

l. 2. D. de public. iud.

16. Priuatum iudicium est, cuius cognitio est Iudicis dati, & in quo de re pecuniaria, aut priuati hominis iniuria agitur: hoc iudicium hodie delegatum vocatur.

de quo est tit. Extr. de offic. deleg.

17. Iudicium centumuirale, quod à Valerio Maximo iudi-

cium haste dicitur, est, cuius cognitio est centumvirorum & Praetoris, qui hisce iudiciis ex more praesidet.

Hoc iudicium Plin. & Quia til. duplex & quadruplex esse dicunt: quia se. Centumviri in consilia & tribunalia, modo duo modo quatuor dividebantur. Vnde interdum eveniebat, ut duobus iudicijs vinceret Actor, & totidem vinceretur. Vide Cuiac d. obi. 20.

18. Extraordinarium iudicium est, in quo legitimus & usitatus ordo non observatur.

Veluti cum omissis formulis & impetrationibus actionum res apud Magistratum recta disceptatur l. 1 §. Est autem D. de Exerc. act. l. actio 47. D. de nego. gest.

19. Sic etiam hoc iudicium dicitur Extraordinarium, cum non ex usitato & prescripto ordine, sed ex officio iudicis per modum inquisitionis vel denunciationis, vel aliàs de plano & aequitate proceditur.

l. qui restituere 68. D. de rei vind. l. 1. D. de var. & extraord. cog. cap. super his. & cap. qualiter. Extr. de accusat. clem. dispendiosam. de iudic.

20. Secundo iudicium diuiditur ratione finis in civile, vel criminale.

tototit. C. Quando civ. actio crim. praedicit.

21. Civile iudicium est, cum quis ita agit, ut petat id de quo queritur, sibi adiudicari, proprii & privati commodi causa.

Cum enim proprii & privati commodi causa actio instituitur, tum iudicium civile dicitur: ut est actio commodati, depositi, & similes. Item actiones quae oriuntur ex delicto, ut condictio furtiva, & similes. Haec enim iudicia civiles dicuntur: quia in his Reus ad propriam utilitatem agit, non ad multam publicam, ut in Reum animadvertatur l. locatio 9 §. quod illicitè D. de public. & vectig.

22. Criminale iudicium est, quod ad vindictam publicam instituitur, ut extra ordinem in Reum animadvertatur.

Atque haec distinctio & agendi diversitas, manifestè traditur d. §. illicitè: Ex quo apparet falsum esse, civile iudicium simpliciter illud dici, in quo pecuniaria sequitur condemnatio. Nam plerumque infligitur poena extraordinaria inverso ordine, & infertur fisco, non Actori. Itaque non est inspicendum quid veniat in condemnationem: sed quorsum & ad quem finem, Vide Duaren. lib. 1. Disput. c. 35.

23. Civile iudicium rursus à natura petitionis instituta vel est uniuersale, vel generale, vel singulare.

24. Uniuersale est, quando unius iuris petitione plures res simul peti intelliguntur, etsi singula non exprimantur.

l. 1. D. de rei vind. cuiusmodi est simplex petitio hereditatis l. Item videndum. 18. §. ult. D. de her. pet. & possessoria hereditatis petitio l. 2. D. de poss. her. petit.

25. *Generale iudicium est, in quo genus petitur.*

quod fit in act. negot. gest. tutelæ, & pro socio l. 38. pro socio. D. pro soe.

26. *Singulare iudicium est, in quo res singularis ex singulari contractu petitur.*

Ut fit in act. mandati, commodati, & Depositi, actione in rem, & similibus. d. l. pro socio. l. 1. D. de rei vind.

27. *Ciuile iudicium rursus vel est petitorium, vel est possessorium.*

28. *Petitorium est, in quo principaliter agitur de rei dominio, vel quasi.*

Veluti si Rei vindicatio, Actio Publiciana, actio Confessoria, vel similis in iudicium deducitur. l. cum fundum §. ult. & ibi glo. D. de vi & vi arm. cap. pastoralis. de causa poss. & propr. l. Eos qui §. sed si quis D. de public. in rem act.

29. *Possessorium est, in quo de nuda possessione rei disceptatur.*

Et hoc vel est adipiscendæ, vel retinendæ vel recuperandæ possessionis §. sequens Inst. de Interdict.

DE PERSONIS QUÆ IUDICIO

INTERSVNT, ET PRÆCIPVE

quis dicatur Iudex.

CAPVT III.

30. *Iudicium constituitur à personis, quæ illi interesse debent & solent. aliæ quidem ut principales, aliæ ut accessorie.*

31. *Principales personæ sunt tres: Iudex, Actor & Reus. Accessorie autem plures, quarum aliæ accedunt Iudici: ut Scribæ, Apparitores & Assessores: aliæ accedunt Litigatoribus: ut Procuratores & Aduocati.*

32. *Iudex est disceptator iuris. Et hic iudex vel iurisdictioni præst. vel à Principe aliqua potestate præditus est: vel datus est ab eo, qui ius dandorum Iudicium habet.*

Iudex est disceptator iuris) Iudicij enim finis est ius, ut Cic. in Top. ait.

33. *Roma iurisdictioni praefuisse dicitur Praetor, cuius proprie est iurisdictionis.*

l. qui iurisdictioni 10. D. de iurisd. Hic vel est urbanus, vel est peregrinus. Urbanus dicitur, qui de civium inter se causis jus dicit l. 2. de Orig. ju. At peregrinus dicitur, qui jus dicit inter cives & peregrinos d. l. 2.

34. *Licet autem Praetor ordinariè & proprie non iudicet, sed tantum det Iudices: tamen etiam sepe extra ordinem cognoscit. Ex quo sequitur eum non malè iudicem appellari.*

l. Si praetor, 75. D. de Iudic.

35. *Præterea Iudex is quoque dicitur, qui à Principe aliqua potestate est praeditus: hoc est, qui aliquo Magistratu fungitur.*

l. Eum qui 12. D. de Iurisd.

36. *Nam Magistratum creatio ad Principem spectat: quod intelligendum est de minoribus Magistratibus, qui non præ sunt tribunalibus, sunt tamen iudices.*

l. 1. D. h. de iud. Nam ut Acon. Pedianus docet, Praetores & maiores Magistratus pro tribunali jus dicunt: Minores autem Magistratus in subseclis confident, non in Tribunalibus, ut sunt Tribuni, quaestores, & alij.

37. *Tandem Iudex datus proprie apud Iurisconsultos dicitur Iudex quia praetores & alij Magistratus Romani magis dant Iudices, quam iudicant.*

Nam tantum extra ordinem cognoscunt: at Iudices dati de causa cognoscunt, æquane sit, an iniqua.

38. *Vnde etiam Iudex à Praetore, & officium Praetoris ab officio iudicis distinguitur. Ille enim habet iurisdictionem: at hic tantum habet notionem & iudicandi facultatem.*

l. 5. D. de V. O.

39. *Et hic Iudex modò delegatus, modò pedaneus, modò Iudex datus, modò Iudex specialis, modò Arbitrator, modò Recuperator dicitur.*

l. Iudex datus 46. D. h. l. pe. D. iudic. solvi, l. 3. D. Ne quis eum qui in jus voc. vi exim. l. 5. praes. D. de offic. praesidis, l. à Divo Pio. D. de re iud. Theoph. in Inst. tit. Quibus de ca. ma. non lic.

40. *Est autem magna differentia inter eum, qui Iudex datus est, & qui mandatam iurisdictionem habet: quia ille iurisdictionem habet & eius locum tenet, illusque vice fungitur, qui mandavit: At hic non habet iurisdictionem, sed tantum notionem.*

l. 16. D

l. 16. D. de iurisd. l. 5. ait Prætor. D. de rejud. l. ult. in fi. D. de offic. eius
cui mand. est iurisd. l. 5. C. h. de iudic.

41. *Hodie Iudex dicitur, qui iurisdictioni præest, ac populo
iuxta legum præscripta & locorum consuetudines ius dicit.*

c. forus §. Iudex. Extr. de V. S.

42. *Et hic vel est ordinarius, vel extraordinarius.*

43. *Ordinarius est, qui suo iure vel Principis beneficio ple-
nam iurisdictionem habet.*

arg. l. 5. D. de iurisd.

44. *Principis autem beneficio iurisdictionem accipit Iudex
tam Ecclesiasticus, ut Archiepiscopus, Abbas, & alij, qui à
Pontifice iurisdictionem habent: quàm secularis, ut Dux, Mar-
chio, Comes, & alij, qui ab Imp. iurisdictionem accipiunt.*

c. omnes distinc. 22.

45. *Extraordinarius Iudex est, qui non suo iure, non etiam
beneficio Principis: sed qui vel ex partium consensu, ut Arbit-
ter: vel superioris commissione, ut delegatus, alicuius causa
cognitionem recipit.*

c. sanè &c. cum olim. Extr. de offic. deleg.

QVIS IUDICEM DARE: ET QVI IUDICES DARI POSSINT.

CAPVT IIII.

46. *Iudicem dare possunt, quibus ea potestas autoritate
publica est concessa: ut sunt Magistratus ordinarij: & qui in
imperio sunt, in prouincia, ut Præsides: item qui mandatam
iurisdictionem habent.*

l. cum Prætor. §. 1. D. h. de iud. l. Eum qui. 13. D. de iurisd. l. 5. præses.
D. de offic. præf.

47. *At Iudex datus alium iudicem dare non potest: nisi à
Principe sit datus: hic enim alium iudicem dare potest.*

*At iudex datus alium) l. 4. C. de ped. jud. quia Iudicis dandi potestas
vel lege vel vi Imperij competit d. l. cum prætor. §. 1. At non datur lege Iu-
dex à Iudice dato. quia de eo nihil in iure specialiter constitutum: non etiam
vi imperij competit. quia Iudicis dati nullum est imperium: non enim ju-
ris dictionem*

isdictionem habent, sed tantum notionem. nisi à Principe) l. à Iudice 5.
C. h. de Iud. quia Iudex à Principe datus habet jurisdictionem. novel. 60.
Vnde etiam tanquam Magistratus assumit sibi Comites & Assessor. d. No-
vel. 50. Imò hic vice principis fungitur & iudicare dicitur. l. 3. C. Si aduersus
rem iud. l. ult. C. de modo multa.

48. *Ceterum Iudex dari potest omnis, qui non prohibetur
sive paterfa. sive filiusfa. sit.*

d. l. cum prator. §. non autem. & in fi. l. in privatis. 77. D. h. de jud. Itaq;
enumeratis ijs, qui dari Iudices prohibentur, constabit è diverso, qui dari
possint: nam hoc ipso, quòd non prohibentur, videntur admissi l. 43. mutus
D. de procur. l. 3. D. de colleg. & corp. c. consuluisse, 2. q. 4.

49. *Prohibentur autem iudicare quidam naturà, quidam
lege, quidam moribus.*

50. *Naturà prohibetur primò surdus, qui nihil protinus
vel difficulter exaudit, quamdiu eo morbo laborat, & in per-
petuum, si surditas sit perpetua.*

d. §. non autem. quia Iudices oportet iudiciù ordinare, oportet inquam
in primis rei qualitatem, plena inquisitione discutere, & utramq; partem
sæpius interrogare, ait Constant. l. 9. Iudices C. de jud. conc. c. iudicantem.
30. q. 5. quod surdus facere non potest, qui nihil protinus vel difficulter ex-
audit l. 3. §. Surdus D. Ad Sc. Sylla.

51. 2. *Mutus, qui loquitur è sonis sine significatione, &
sine articulatione.*

d. §. non autem. l. Sed et si in servum. 9. §. 1. D. de recept. qui arb. recep. l.
mutum 9. D. de ædilit. edic. §. nam & mutus. Inst. Quibus non est per-
miss. fa. test. Expedi enim, ut antè dictum, in iudicijs fieri interrogationes,
l. Iudices C. de jud. toto tit. D. de interrog. in ju. fac. Et de pluribus Iudex
sæpè interloqui debet. toto tit. C. de sent. & interloc. om. jud.

52. 3. *Furiosus, qui in continua alienatione mentis est, &
intellectu caret: non qui dilucida habet interualla. Hic enim
tam iure civili, quam Canonico iudicare potest. Quanquam
ex sententia AEschyris nihil periculosius est, quam in Rep.
improbos vel insanos habere Iudices.*

d. §. non autem. l. 1. §. si furiosus D. de acq. poss. l. 1. §. interdum. & l. 4.
D. de ædilit. edicto. l. Divus 14. D. de offic. præsid. l. cum furiosus 39. D.
de jud. l. patre furioso 8. D. de ijs qui sunt sui vel al. ju. c. ij qui 32. q. 7.

53. 4. *Impuberes. Interdum tamen quibusdam propter
anticipatam etatis prudentiam, venia etatis à Principe, iusta
aliqua ex causa indulgetur.*

Quia maturo iudicio carent d. §. non autem d. l. Sed et si in servitio 9. D. de recept. & qui arb. recep. Hi enim natura sunt in se iij, leves ^{contra} ad omnes affectus, inconsiderati, & rerum inexerti: Itaq; frustra de aliorum negotiis iudicarent, qui suis præesse non possunt l. 1. D. de minor. Unde L. Julia cautum, nè minores 25. an. sententiam dicere cogantur cum l. lege. 46. D. d. tit. de recept. & qui arb. recep. & nō impuberes, hoc est minores 14. annis, publica munera suscipere possunt, et si hominum sit penuria l. 2. §. ul. D. de iur. immunit.

Interdum tamen quibusdam) l. quidam consulebant. 57. D. de re jud. c. cum vicesimum, de offic. & pot. Iud. deleg. quod non fit nisi ex iusta causa, puta, quia penuria sit aliorum, & quia ipsi idonei sint, & maiores 14. annis l. non tantum 11. vers. neq; enim, junctis ijs per glossam allegatis in verb. ex causa, D. de decur.

54. *Ac cæcus quoq; à iudicandi munere arceri debeat, contra trouertitur. Mihi verius videtur, cæcum quidem à iudicandi munere non arcendū: at eum non semper hoc officio fungi posse.*

Quia sæpè multa incidunt, quæ iudicum oculis subijci debent, antequam cognoscantur, ut si agitur de Fin. reg. l. Si irruptione 8. §. ad officium D. Fin. reg. de collatione scripturarum l. Vbi falsi. 22. C. ad L. Cornel. de fals. & alijs similibus: quoniam in hisce casibus simpliciter aspectus requiritur, certè in illis cæcus nihil efficere potest.

55. *Lege prohibentur iudices esse primū, Senatu propter ignominiam moti: nisi restituti sint, vel tempus condemnationis sit elapsū.*

d. l. cum Prætor, §. non autem l. 2. D. de Senat. l. 3. §. Imperator. D. de Decurionib. l. 2. C. de dignitat. lib. 12. l. 1. C. de infam. l. 3. C. de iur. milit. l. Sancimus. 6. C. Ad L. Iul. repet.

56. *2. Legum imperiti & qui rerū experiētia destituuntur.*

§. 1. novel. 32. §. nos autem sancimus novel. 163. c. statuimus. distinct. 61. Quia Iudex per se & non per Vicarium, item secundum Iura, & non ex suo arbitrio iudicare debet l. Nemo 13. C. de sent. & interloc. om. jud. §. 1. Inst. de offic. Iud. Ignorantia enim Iudicis plerūq; est calamitas innocentis, ut Augustin lib. 19. de civit. Dei c. 6. ait.

57. *Hoc autem non simpliciter asserimus. Nam permittitur Legum imperitis illarum causarum cognitio, quarū ipsi peritiam aliquam habent, veluti militibus de re militari: & Artificibus de rebus sui artificij.*

l. Magisteriæ 6. C. de Iurisd. om. jud. l. pe. C. de jud. l. ult. C. de re milit. lib. 12. l. ult. C. de Iurisd. om. jud.

58. *Ità etiam credo, Mercatores de ijs iudicare posse, quorum peritiam habent, de alijs non posse.*

d. l. de D. De jurisd. om. jud.

59. 3. *Sacerdotes in causis secularibus. Nam in causis Ecclesiasticis ut Sacerdotes iurisdictionem habent: ita certum est illos de ijs iudicare posse.*

l. consulta Divalia. 23. C. de testam. tot. tit. Ne Clerici vel Monachi negot. secular. se immisc. l. Prætor. 13. D. de vacat. mun. l. omnes. 32. C. de Episc. & Cler.

Nam in causis Ecclesiasticis) Cic. pro domo sua l. 3. offa D. de relig. & sumpt. fun. l. 53. hereditas D. de petit. her. l. nulli 28. C. de Episc. & Cler.

60. 4. *Pauperes, & qui de suo vivere non possunt. At hoc non simpliciter fortè admitti debet.*

l. rescripto 6. D. de mun. & hon. metuunt enim leges, nè inopes Iudices deprædandi occasionem ex officio accipiant Vnde olim factum videtur, quod apud Romanos ex plebe nullus Magistratus fuit creatus not. Halicarn. lib. 4. & quod olim ratione census ex sequestri ordine electi sint, quorum census erat quingenta sestertia not. Plin. lib. 33. c. 2.

61. *Melius enim est inquirere cuius existimationis, eruditionis & fidei sit Iudex, quam cuius patrimonij.*

l. 5. non omnes D. de re milit. l. nemini licere 11. C. de Advoc. divers. Iud.

62. 5. *Is, qui nominatim ab altera parte petitus: nisi Princeps de eo compellatus, id permittat.*

l. obseruandum. 47. D. h. de iudic.

63. *Moribus Iudices dari vel Arbitri esse prohibentur: I. Serui. Quamuis hodie non sit insolens, seruos in orbe Christiano Iudices fieri.*

d. l. cum Prætor. §. non autem l. Non distinguemus 32. §. si servus D. de recept. qui arbitr. recep. l. Quod attinet D. de R. I. l. intercidit. 59. D. de cond. & demonstr.

64. 2. *Mulieres. Quamquam hodie res eò pervenerit, ut Mulieres iudicare possint, si in aliqua regione iurisdictionem habeant, siue iure hereditario, siue consuetudine, siue lege municipali.*

d. §. non autem l. 2. D. de reg. jur. c. mulierè 33. q. 5. non quia non habet iudicium: sed quia receptum est, ut civilibus officijs non fungantur, ait Paulus d. §. non autem. Et hoc non tam propter ipsas mulieres, quam propter alios est receptum. Propter ipsas mulieres: quia est contra ipsarum pudicitiam, confortijs hominum interesse l. maritus. C. de procur. l. 2. C. de ijs qui ven. 21. c. definitus. 18. q. 2. c. mulieres de iud. Propter alios: quia Iudicem oportet esse occultatissimum, in negotijs expertissimum, & in officio constantissimum, & inflexibilem d. l. obseruandum 19. D. de offic. præsid. l. respiciendum

spiciendum D. de poen. At mulieres propter consilij infirmitatem fallacis & insidijs sunt expositæ l. 2. §. pe. D. Ad Sc. Vell. nimiumq; misericordes & credulæ. Imò mulieres pronæ sunt ad avaritiam l. Sed si ego 4. D. Ad Sc. Vell. quæ à Iudice tanquam pestis procul abesse debet l. plebiscito. 18. D. de offic. præsid. Hinc Menander dixit *μῆστοτε λάβης γυναῖκα ἢς συμβεβλιαρ.* Et Imperator Iustin. vetuit mulieres cuiusquam negotij arbitras esse l. ult. C. de arbit. Igitur malè Pontifex contrarium statuit c. dilecti. de arbit. *Quantquam hodie res*) not. Ang. d. §. non autem & Panorm. in d. c. cum dilecti glo. ult. in c. cum devotissimam 12. q. 2. not. Philip. Decius d. l. 2. D. de R. I.

QVIS ACTOR ET REUS: ET QVOT MODIS QVIS FORVM SORTIRI DICATUR.

CAPVT V.

65. *Hactenus de Iudice dictum: sequitur, ut de Litigatoribus dicatur, qui sunt principales partes, & præcipua membra iudicij, ad eò ut sine his Iudicium non consistat.*

l. Inter Litigantes 62. D. h. de jud.

66. *Inter Litigatores primum locū obtinet Actor, qui Actionem proponit, & priùs ad iudicium prouocat: hoc est, qui asserit iudicio aliquid dari, fieri vel solui debere, vel qui alium primò ad Iudicem vocat.*

l. 2. §. ult. D. com. diuid.

67. *Plurimum autem refert scire quis Actor sit vel Reus: quia Actoris est aliquid proponere & id probare, quo non probato Reus absoluitur.*

l. qui accusare 4. C. de Eden.

68. *In duplicibus iudicijs Famil. herisc. com. diuid. & Fin. reg. uterq; Litigator & Actor est, & Reus. Quod si accidit, ut uterq; ad iudicium prouocet, is Actor intelligitur, quem constat priùs ad iudicium prouocasse: quod si non constat, vel si neuter prouocauit, is Actor iudicandus erit, quem fors definierit.*

l. In tribus 13. l. qui appellat 29. l. sed cum ambo. 14. D. h. de Iud.

69. *Reus is dicitur, qui rei incumbit, & rem in iudicio defendit*

fendit. Imò is dicitur, qui accusatur. Et huius persona, in causa in iudicium deducenda præcipuè spectatur

l. properandum. 19. C. h. de Iud. c. forus de V. S. l. 51. minor. D. de procur. toto tit. de custo. reor. l. iuris ordinem. 2. l. In criminali. 3. C. de jurisd. om. jud. c. sic clericus, &c. cum sit. de foro comp.

70. *At forum sortitur quis vel ratione domicilij, vel ratione contractus, vel ratione delicti.*

71. *Ratione domicilij: quia conveniri quis debet eo loco, ubi habet domicilium, vel tempore contractus habuit, et si postea id transtulerit.*

l. heres absens. 19. §. ul D h. tit. de jud. l. 2. C. de jurisd. om. jud.

72. *Imò domicilium dicitur quis ibi habere, ubi omnes suas facultates habet, vel ubi habet maiorem partem suorum bonorum*
toto tit. C. de Incol. lib. 10. l. 2. C. Vbi Sen. vel. clariss c. licet de foro comp. Vnde si Actor aliò Reum vocat, quam ubi domicilium habet, tum Reo com. petit jus revocandi domum l. 2 §. legatis. D. h. tit. de jud.

73. *Ratione contractus sortitur quis forum: quia ibi quis conveniri debet, ubi contraxit. Omnis autem obligatio pro contractu habetur: ad eum ubicumq; aliquis obligetur, etiam contrahi videatur, quamvis ex crediti causa non debeatur.*

d. l. heres absens §. si quis l. Argentariū. 45 D. de iudic. Paulus l. omnem 20. D. h. t. l. neq; 54. D. de procur. l. 1. C. Vbi de ratiocin. tam pub. quam priv.

74. *Quod si in loco, non tanquam domicilio, tabernulam, horreum, armarium, seu officinam conduxit, ibiq; contraxit, eo quoq; loco conveniri debet.*

d. l. heres. §. proinde. Verf. At si quo consistit d. tit.

75. *Deniq; ratione delicti sortitur quis forum: quia eo loco, quo quis deliquit, conveniri & in ius vocari potest.*

Nam causa criminis ibi agitur, ubi Reus crimea admisit. l. 1. & toto tit. C. Vbi de crim. ag. op. c. si quis Episcopus 11. q. 3. c. placuit 6. q. 3. sive Reus sit miles l. 2. C. Vbi quis decur. vel cohort. sive clarissimus l. 1. C. Vbi Sen. vel Clarif. sive deniq; sit persona divinæ domus vel Cæsarianus l. cum aliquid 9. cum 2. ll. seqq. C. Vbi causæ fiscales.

76. *Hæc autem omnia intelligenda sunt cum hoc moderamine. si nimirum res, de quibus contenditur, vel persone qualitas eius sint fori, coram quo litigatur: alioqui nemo Iudex esse potest*

potest ultra iurisdictionem sibi concessam: vel ultra rem, ad quam datus fuit: vel ultra prescriptum tempus: nec alibi quam ubi iurisdictioni locus dictus est.

l. ult. D. de iurisd. om. jud. l. 1. C. Si à non comp. jud. l. 2. §. Si Iudex D. de jud. l. Si ut proponit. C. Quomodo & quando iud. Videantur tituli C. lib. 3. à tit. 14 usque ad tit. 27. inclusivè;

**QVIS AGERE, VEL CONVENI
RI, AUT SE DEFENDERE POSSIT,
& non,**

CAPVT VI:

77. Agere, & in iudicio experiri, alij suo, alij nomine alieno possunt. Suo nomine agunt omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem alij natura, alij lege, alij Canone.

arg. l. 1. §. 1. D. de postul.

78. Natura prohibentur infantes, pupilli, furiosi, mente capti, muti & surdi simul.

Nam quia hi vel intellectu, vel operatione intellectus destituuntur: iccirco in iudicio agere non possunt,

79. Hinc infantes, pupilli, qui non sunt ultra septem annos, per se agere non possunt, ad eò ut sententia contra tales lata ipso iure sit nulla, ut restitutione non sit opus. Lata tamen in horum fauorem fortè subsistet.

l. 3. C. Si aduersus rem jud. l. 1. C. Qui leg. perso: standi in iud.

Lata tamen) quia quod favore quorundam introductum est, non debet in illorum damnum & incommodum torqueri l. 6. C. de LL. l. nulla 25. D. d. tit. de LL.

80. At septimo anno elapso pupillus agere potest, ita tamen si tutor presens auctoritatem suam interponat. Quamuis interdum pupillus etiam sine tutore agere potest.

l. 1. §. licentia, D. de adm. tut. presens dico: quia non sufficit consensus per Epistolam §. tutor, autem, Inst. de autho. tut. Interdum pupillus etiam sine tutore agere potest. Si nimirum de possessione experiri velit l. ult. C. Qui leg. pers. sta. in jud. quia causa momenti, seu possessionis est minimi praedijciij. not. Barth. l. 1. C. Quor. bon. no. 10. Nam finis possessorij principium est petitionij, ut in foro loquuntur. Et quia

proprietatis quæstio adhuc superest, quæ tamen non per pupillum sed per tutorem tractari debet not. Cuiac. in paratit. C. d. tit. Qui leg. perso. sta. Hinc etiam furiosus iudicio interesse nequit, sicut nec aliud quodcumque negotium gerere §. furiosus. Inst. de Inutil. stip. l. 40. l. 124. §. 1. D. de Reg. jur. Quod similiter de mente captis dicendum d. §. furiosus. vers. Sed & mente captis, & l. 2. D. de postul. Hinc denique nec muti & surdi simul agere possunt. Nam qui utroque morbo à nativitate laborat, inutilis homo habetur.

81. *Lege prohibentur alij planè non agere: alij non agere, nisi post certum tempus, vel nisi cum venia, vel deniq; non nisi cum consensu aliorum.*

82. *Planè non agere possunt serui: nisi certis in casibus. Hoc die quia servitus antiqua cessavit: ideo fit, ut serui nostri in iudiciis consistere, & tam contra alios, quam ipsos dominos agere possint.*

Quia ad litigandum non sunt idoneæ personæ: non enim personam habere intelliguntur l. 6. servus. cum l. seq. C. h. tit. de iud. l. 4. C. de obseq. patr. præst. nisi certis in casibus l. vix certis 54. D. h. tit. l. Servo alieno. 113. §. Si quis post tempus. D. de leg. 1. l. Servos ad custodiam templi 17. D. de alim. leg. l. 1. C. Si pervim vel.

83. *Deinde inter eas personas, quæ iure potestatis iunguntur, regulariter nullum potest consistere iudicium: adeo ut ne quidem in ius vocatio vocatum adstringat, aut vocantem ad pœnam edicti obliget.*

l. lis nulla. 4. & l. Si à me 11. D. h. tit. l. ult. C. de in ius voc. l. 8. D. d. tit. Ratio est: quia nemo secum ipso litigare & agere potest. At filiusfa. & paterfa. habentur pro una & eadem persona l. nlt. C. de impub. & al. sublt. Unde fit ut si lis fuerit inchoata contra eum, qui non erat in potestate tempore accepti iudicij, quod solvatur iudicium, si per arrogationem talis in potestatem adversarij venerit d. l. Si à me.

84. *Atq; hinc iure ordinario inter patrem & filium nullum esse potest iudicium: at extra ordinem esse potest.*

l. cum filiusfa. 17. D. de reb. cred. l. 3. §. Ergo. D. de minor. l. 92. D. de cond. & demonstr. l. 5. D. de lib. agnos. l. 13. C. de Episc. aud. Et iure Canonico filius contra patrem, vel pater contra filium ratione delicti agere potest. cap. non est vobis. & ibi not. Panorm. de sponsal. Sic etiam filiusfa. adversus alium qui non est pater, actionem instituere non potest, iure ordinario l. filiusfa. 8. D. de oblig. & act. Quia regulariter nihil habet de quo possit agere: sed omnia patri acquirit §. 1. Inst. per quas perso. l. placet 79. D. de acquir. her. At interdum ex causa propter utilitatem filiofa. permittitur agere extra ordinem: ex omni scq. causa, quæ absente patre quaesita est l.

si lon

si longius. 18. §. 1. D. h. t. l. sed si unius 17. §. filiusfa. D. de iniur. Et tum filiusfa. experitur utiliter, non directo: quia subtili juris ratione, ut alia omnia: ita etiam actiones acquirit patri d. l. placet. At utilitatis ratio suadet, ut etiam filiofa. actiones instituere permittatur d. §. 1. d. §. filiusfa. Iure Canonico filiusfa. in causis spiritualibus & beneficialibus & ab ijs dependentibus agere potest, cap. ult. de jud. lib. 6.

85. *Minores 25. annis similiter per se agere non possunt: adeò ut sententia contra adolescentem absente curatore lata, ipso iure nulla sit.*

l. 2. C. Qui leg. perso. sta. l. acta 45. §. ult. D. de rejud. Itaq; si minor in iudicio vult agere, necesse est, ut curatorem ad litem accipiat. ut rectè not. Ang. §. 1. Init. de cur. per l. clarum C. de autho. præt.

86. *Interdum tamen minor sine curatori agere potest, veluti de libero homine, cognato, vel parente, vel affine exhibendo, vel si agat venia a tatis impetrata.*

l. 3. §. hoc interdictum. vers. sed et si mulier. D. de lib. ho. exhib. l. 2. & 3. C. de his qui ven. æt. impetr.

87. *Prodigi quoq;, qui neg. tempus, neg. finem expensarum habent, sed sua dissipando & dilapidando profundunt, à foro & iudicio arcentur: adeò ut quamprimum quis est prodigus, per se in iudicio non rectè versari, nec aliud quippiam agere possit: etiamsi à Magistratu nondum sit ei bonis interdictum.*

Quia furiosis ex parte comparantur l. Fulcinius. 7. §. adeò. in fi. vers. idemq; in prodigo. D. Quib. ex ca. in poss. eat. l. 1. C. de cur. fur. Nam ut furiosus desipit animo, ita prodigus desipit moribus. Prodigus enim Vlpiano is dicitur, qui neque finem neque finem expensarum habet: sed sua dissipando & dilapidando profundit l. 1. D. de cur. fur. Itaq; prodigis dantur Curatores qui illorum negotia administrant d. l. 1.

etiamsi à Magistratu nondum) l. 18. D. Qui test. fa. po. d. l. 1. D. de cur. fur. Imò ut quis prodigus declaretur, Magistratus sententia iniquè exigitur, & supervacaneè. Iniquè exigitur: quia iniquum est prodigum tam diu bona sua profundere posse, donec sententia Magistratus interveniat, quæ plerunq; post omnia bona dilapidata intervenire solet. Iniquum inquam est, & absurdum, omnia ea quæ antè interdictionem fiunt, rata haberi: non secus, ac si ab optimo, & diligenti patrefa. gesta essent: cum subsequens interdictione prodigum nò faciat: sed declaret tantum. Supervacaneè exigitur: quia vel scit aliquis prodigum esse, vel nescit: Si scit, & nihilominus cum prodigo contrahit, sibi imputet, si quid detrimenti percipit: Si nescit, certè inutilis erit interdictione, si talis eam interpositam esse ignoret. Huic sententiæ quæ obstare possunt, refutat Donellus d. l. Is cui D. de V. O.

88. *Præterea*

88. *Præterea in iudicio non possunt agere Monachi: quia nullum habent rerum dominium, & ad profana negotia quod attingit, pro mortuis habentur.*

l. Deo nobis 55, C. de Episc. & Cler. c. placuit: 2 q. 7. c. unico, de Synd.

89. *Tandem inter uxorem & maritum ultrò citroq̄, Actiones famose institui nõ possunt, præsertim matrimonio constat.*

Quia hoc est contra matrimonij fidem, qua alter alteri omnem amorem benevolentiam & fidelitatem promissit, l. 2. C. Rer. amot. l. 1. D. d. tit.

90. *Agere non possunt, nisi post certum tempus, ij, qui sunt in maiori Magistratu, sed temporali. Nam pendente administratione agere nequeunt.*

l. pars literarum. 48. D. h. tit. quod intelligi debet secundum l. 2. D. de in jus voc. & l. nec Magistratibus 32. D. de iniur. Metuendum enim ne Iuces magis in favorem superioris Magistratus, quàm iustitiæ jus dicant.

91. *Hodie tamen multis in locis Magistratus sunt perpetui. Iccirco semper conveniri possunt. Imò etiam ex recepta consuetudine ij Magistratus conveniuntur, qui sunt temporales, & qui adhuc sunt in Magistratu.*

92. *Sic etiam pupillus uniuersalem rationem exigere, antequam tutela finiatur, adultus cura adhuc durante, & debitor ante oblationem vel debiti solutionem pignoratitiam instaurare non potest.*

l. nisi finita 4. l. Si tutor 9 § ult. D. de tutel. & rat. distr. l. 5. solvitur. D. Quib. mod. pig. vel hyp. sol.

93. *Creditoribus quoq̄, quibus in diem vel sub conditione debetur, licet statim debeat, petere tamen id non possunt, antequam vel dies venerit, vel conditio extiterit.*

l. 4. D. de pact §. in diem. & §. Sub conditione, inst. de V. O.

94. *Agere non possunt, nisi cum venia, liberti contra patronum, patronam, aut eorum parentes, liberos vel heredes: subditi contra Magistratus suos: & filijfa. per emancipationem patria potestate soluti.*

l. 4 §. Prætor ait. D. de in jus voc. l. 2. C. d. tit. l. 2. D. d. tit. de in jus voc. §. ult. Inst. de pæn. tem. litig. Imò etiam filijfa. in potestate patris adhuc constituti, ratione castrensis vel quasi castrensis peculij, patrem aliter convenire non possunt nisi cum venia not. d. l. lis nulla D. h. t. & l. cum

oportet

l.
Accu
C. de
101,
dati
curat

oportet 6. §. Exceptis castrensibus. C. de bon. quælib. & d. §. ul. Inst. de pœn. tem. litig. Et hoc casu filius non opus habet consensu patris, sed sufficit venia Prætoris seu Magistratus, quæ obtinenda est, etiam si filius in dignitate aliqua sit constitutus, ut bene not. Ang. & glo. in verb. non impetrasset §. pœnales. Inst. de Act. Quia dignitas naturalem pietatem & reverentiam non tollit. §. ult. Inst. de leg. agn. tut.

95. *Agere filijfa. in potestate patria constituti, non possunt sine consensu patris, in peculio profectitio & adventitio. In peculio Castrensi vel quasi castrensi non opus habent patris consensu, sed veniam prius impetrare debent.*

l. 4 miles §. 1. D. de castr. pecul. d. l. lis nulla. D. h. t. l. 6. C. de bon. quælib.

96. *Canone agere prohibentur Excommunicati. Hi enim tanquam diris devoti, & tanquam putrida membra omni tam iuris, quam humanæ consuetudinis beneficio priuantur.*

c. Exceptionem, de Except. c. omnis Christianus, 11. q. 2. & c. si quis à Catholica Ecclesia, 24. q. 4.

97. *Alieno nomine agere possunt alij, qui sui iuris sunt: alij, qui sunt iuris alieni. Alieni iuris sunt filijfa, qui post annum 25, non prohibentur pro aliis agere.*

not. in tit. C. Qui legi. perfo. fr. in iud.

98. *Imò etiam ante annum 25, omnibus in casibus, in quibus pater fraudem seu damnum pateretur filio non agente, vel si pater ob furorem & dementiam est absentis loco, filiusfa. pro patre rectè agit.*

99. *Sui iuris sunt Patres, Tutores, Curatores, Syndici & Procuratores. Et hi vel publica auctoritate res aliorum administrant, ut Patres, Tutores, Curatores, Syndici: vel administrant auctoritate priuata, ut Procuratores.*

100. *Iam Patres filiorum nomine in bonis adventitiis rectè agunt consentientibus filiis, nisi absint, vel fari non possint, etiam sine cautione iudicatum solui, & de rato.*

l. ult. §. ubi autem C. de bon. quælib. etiam sine cautione) secundum Accurs. Angel. Specul. & alios. quorum sententiam Cuiacius in paratit. C. de bon. quælib. approbat.

101. *Sic etiam tutores tam testamentarij, quam legitimi & dativi pupillorum nomine rectè Actiones instituunt: sicut & curatores adultorum nomine.*

Etsi enim tutores principaliter dentur personis §. certæ autem rei. Inft. de ijs qui test. tut. tamen in consequentiâ etiam bonorum administratio illis committitur. not. toto tit. Inft. de autho. tut. *Curatores adulatorum nomine*) l. 1. D. de minor.

102. *Syndici quoq; alieno nomine agunt, qui iure Pontificio illi dici videntur, qui Monasterij aut conuentus Ecclesiastici causas dicunt, agunt & persequuntur: at iure civili dicuntur Actores vniuersitatis.*

ut colligitur ex Rubr. & text. c. unci de Synd. at iure civili) l. 1. §. quibus autem. & l. Item eorum. 6. §. vniuersitatis. D. Quod cuiusq; uniuers. Et hi si dubitetur, utrum sint constituti Syndici, tum de rato cautione præstare coguntur. l. 9. Actor. D. Rem rat. hab.

103. *Prinata auctoritate res aliorum administrant Procuratores, quibus prinata auctoritate negotia committuntur, ut in quibus rebus ipsi interesse non possumus, in his opera nostra vicaria procuratorum fides supponatur.*

ut Cic. pro S. Roscio ait. Non enim eodem Cic. auctore, omnia possumus per nos agere. Alius alia in re magis utilis est, ut sapè plus profit, res nostras per alios, quàm per nos geri, ut etiam sentit Vlp. l. 1. D. de procur.

104. *Conueniri & se defendere in iudicio, alij per se prohibentur natura, alij lege. Natura prohibentur infantes, furiosi, mente capti, muti & surdi.*

Sicut enim hi propter defectum intellectus nec suo nec alieno nomine agere possunt: ita etiam nec ab alijs conueniri possunt: sed necesse est, ut vel tutores vel curatores illorum nomine compellantur. ut supra d.

105. *Lege conueniri non possunt Serui: Et his Monachi comparantur.*

l. antepen. D. de reg. jur. l. seruus 6. C. de iud.

106. *Filijsa. vel egressi sunt annum 25. vel non sunt egressi. Priore casu ut filiusfa. suo nomine cōtrahere & agere potest: ita quoq; conueniri potest: Exceptis duobus casibus, mutuo videlicet & voto: Posteriori casu filiusfa. etiam conueniri potest: sed curatorem ad litem accipere debet.*

l. tam ex contractibus 57. D. h. tit. l. filiusfa. 9. D. de oblig. & act. mutuo videlicet) quia obstat SC. Maced. toto tit. D & C. Ad SC. Maced. & voto) quia votum non habet executionem ex iure. sed ex iure publico. Nam quia votum Deo fit: certè ad sacerdotes pertinet. qui sunt juris publici. l. §. 1. D. de iust. & ju. Iam autè Sacerdotes filiumfa. non habent pro integra persona, quia per se non habet sacra, sed est in patris sacris. l. filia 12. C. de collat.

Et iccirco non permittunt filium sine patris autoritate de uerel. 2. §. voto. D. de pollic. quia nefas & impium iudicant Deo ab eo aliquid uoveri qui per se sacra non habet, not. Alc. lib. 51. parerg. c. 9. *posteriore casu*) quia per se non habet legitimam personam standi in iudicio l. 2. C. Qui leg. perso. sta. Et quia ita obligantur ut restitui possint l. Minor. 51. D. de Procer. Quod si non habeat minor curatorem, petere cogi debet. l. 1. C. Qui pet. tut. vel cur.

DE PERSONIS IUDICII ACCES- SORII CAPVT VII.

107. *Ceterum personæ accessoriae iudicij, alie accedunt Iudici, alie Litigatoribus. Iudici accedunt Apparitores, Scribæ, Cancellarij, & Assessores.*

108. *Apparitores generaliter dicuntur omnes, qui Magistratui apparere solent, cuiusmodi sunt Scribæ, Accensi, Interpretes, Lectores, Viatores, Pracones. Stricte autem Viatores dicuntur, qui Litigatores in ius uocant.*

not. Hotom. 3. Verr. & Vigelius. lib. 2. D. c. 18. & 19.

109. *Et quidem olim ipse Actor Reum in ius uocauit: imò si sponte sequi noluit, obtorto collo, ad tribunal Pratoris duxit. Hodie autem Iudex Apparitori mandat, ut reum in ius uocet: de consuetudine tamen in multis locis ipsi Litigatores hoc Apparitori mandare possunt.*

Quod l. 12. tabb. fuit introductum. Hodie autem) An uerò mandati executio facta sit, cognosci ex Apparitore debet, cuius responso, praesertim in causis civilibus contenti esse debent litigantes, idq; propter electam fidem, & iuramenti religionem, qua Iudicio obstrictus est. l. magis 5. §. nã tamen D. de reb. cor. qui sub tut. l. 1. §. quies. D. de offic. praefecti Urb. l. Apparitores 5. C. de exactorib. trib. lib. 10. Hoc tamen Speculator non admittit, si Reus honestiore loco natus neget se in ius uocatum. quod etiam not Salic. ad l. 9. C. Quom. & quando. Iud. Debet autem Apparitoris Relatio, seu eius Executio ad acta referri. Est enim pars substantialis actorum, adeo, ut si ea in actis non reperiatur, nec citatio nec sententia subsistat, sed totus processus corruat. l. 5. hæc autem. §. 1. D. Ex quib. ca. in poss. ea. ubi Barth. no. 1. & 2.

110. *In Camera iudicio receptum est, ut si culpa vel imperitia Apparitoris seu nuncij Executio citationis non recte facta sit, eam suis sumptibus de integro facere teneatur,*

Andr. Geyl. pract. obl. lib. 1. obl. 54. circa fin.

111. *Scribæ, Exceptores seu Amanuenses sunt, qui dicta*

actaue excipiunt, & omnia, que in iudiciis peraguntur, bona fide conscribunt.

Qui etiam Cancellarij vocantur. C. de Assessor. Cancell. & Assess. Iud. Cujus vocabuli rationem reddit Cujac. in paratit d. tit. Et horum principalis finis ac ratio est memoria gestorum, ne acta vel interpollentur vel mutantur: sed ut semper constet quid actum sit. l. 17. contractus. C. de fid. instrument. l. 4. contrahitur. D. de pig. c. quoniam contra. de probat.

112. *Assessores in iure nostro precipue dicti sunt Iurisperiti, qui tum in publicis, tum in privatis iudiciis, publico constituto salario in consilium adhibebantur, quorum officium precipue in causis cognitionum, postulationum, libellorum, Edictorum, Decretorum & Epistolarum constitit.*

l. 1. & passim D. de offic. Assess. Itaq; hi consilia Iudicum vel Iudices in suis consilijs adjuverunt. l. 7. C. de Assesso: Ipsi non fuerunt Iudices, quia libellis subscribere non potuerunt. l. 2. C. d. tit. Et quia absente Magistratu nec causas audire, nec iudicare potuerunt. l. ul. in fi. C. d. tit. In his autem necessaria fuit cognitio iuris: non in Magistratu. l. 2. D. Quod quisque jur. l. pe. C. h. tit. Unde etiam tales à Magistratibus ob juris peritiam fuerunt electi. l. 1. C. d. tit. de Assesso. l. 1. D. de offic. Assess.

113. *Hodie nostri Iudices seu Magistratus etiam habent suos Assessores seu Iurisperitos, quos male Advocatos appellant.*

Nam advocati dicuntur, qui Litigatorum causis adsunt, qui inquam Litigatoribus, non Iudicibus consulunt, ut not. in tit. C. de advoc. divers. Iud. Nec dici potest, nostros Advocatos tam Advocati, quam Assessoris munere fungi: quia id expressè ab Imp. Iust. l. ul. C. de Assessor. prohibetur.

114. *Litigatoribus accedunt Aduocati & Procuratores, Aduocati dicuntur, qui Litigatorum causis adsunt, qui Litigatoribus, non qui Iudicibus consulunt. Neg. simit Aduocati et Assessoris munere fungi quis potest.*

115. *Procurator respectu materiae diuiditur in procuratorem ad negotia, & procuratorem ad lites datum. Procurator litis est, qui litem vel lites, in alterius, vel suum, vel in commune emolumentum mandato domini administrat.*

Procurator litis) Hunc Paulus Procuratorem ad actionem factum nominat. l. 13. D. de procur.

116. *Rei alienae Procurator est administrator ad mouendas repellendasq; actiones, vel lites persequendas mandato domini constitutus.*

l. 1. D. de procur.

117. *Procurator in rem suam est, qui alieno quidē mandato, sed tamen suam litem agit: & cessas ac mandatas sibi actiones in proprium emolumentum exercet.*

l. 2. in fi. D. Famil. hercisc. l. 24. Quodsi. D. de minor. l. 1. §. in propria D. Quando appell.

DE REBUS QUAE IN IUDICIUM

DEDUCUNTUR.

CAPVT VIII.

118. *Iudiciorum materia circa quam versantur, sunt negotia & controuersia, quae cause vocantur. Nam omnis res posita in disceptatione & controuersia causa dicitur.*

toto tit. C. Si in com eademq; causa in integr. rest. toto tit. C. In quib. caus. milites fori praeser. toto tit. C. Vbi causa fisci.

119. *Et vel agitur in iudicijs de numeribus & honoribus, aut de re pecuniaria, aut de existimatione, aut de capitali crimine.*

l. 5. cognitionum. D. de Extr. ord. cogn. Cic pro Cecin.

120. *Semper autem quilibet rem suam tantum, sibiue debitam, non alienam in iudicium deducere debet.*

§. 1. Inst. de Act. l. nihil. 51. D. de oblig. & act. Hinc si plures sint haeredes unius creditoris, non potest unus haeres totam causam in Iudicium deducere. Quia quilibet id tantum in Iudicium deducere potest, quod sibi debetur. l. Si petitor. 31. D. h. tit. Alienus causam in ipsius praedictum tractare non potest. l. si petitor. & l. Saep. 63. D. de rejud.

121. *Et licet quod nondum debetur, in iudicium non veniat: tamen ex iusta causa ad interponendam cautionem agi potest, die vel conditione adhuc pendente, si scilicet periculum sit, ne debitor soluendo esse desinat.*

l. In omnibus. 41. D. h. tit. Alioqui mittetur creditor in possessionem bonorum eius. l. Inter omnes. 12. D. Qui satisd. cog. l. pro socio arbiter. 38. D. pro soc. l. Si creditores. 31. vers. quodsi. D. Quib. ex ea. in possess. ea. Et hoc quoq; locum habet, etsi debitum purum quidem sit: at hypotheca in diem vel sub conditione sit constituta. l. grege. 13. §. 1. D. de pign.

122. *Imò id venit in iudicium, non simpliciter de quo actum est, ut veniret: sed id non venit, de quo nominatim est actum, ne veniret.*

l. Solemus. 61. in pr. D. de jud. Exempla sunt in actione tutelae, in actione

negot. gest. & similibus judicijs quæ sunt generalia vel universalia l. pro socio. 38. D. Pro soc. In hæc enim judicia veniunt, quæ nominatim non sunt excepta, vel de quibus specialiter nihil est inter litigantes actum, nè venirent, non de quibus in specie inter contrahentes actum est, ut venirent, huc pertinet l. 2. C. h. tit.

DE PROCESSU IUDICIARIO

IURIS ANTIQVI.

CAPVT IX.

123. *Olim qui rem suam vel sibi debitam persequi voluit, Adversarium ante omnia in Ius vocavit.*

l. i. D. de in jus voc. & toto tit. D. In jus voc. ut eant.

124. *Die adueniente si non comparuit Reus, vadimonium deservisse dicebatur, cuius pœna fuit bonorum possessio. Prius autem ad Rei domum facta fuit denunciatio: ex quo necesse fuit omnes Creditores in unum convenire, & à Pratore latitantis possessionem petere: quo factò, Prator interposuit primum decretum, cuius vi creditores latitantis bona triginta dies possederunt.*

l. 2. & l. Fulcinius. 7. D. Ex quib. ca. in poss. ca. l. 19. D. de in jus voc. l. 4. §. Prator ait. cum §. seq. D. de dam. inf. l. 5. §. 1. D. quod vi aut clam. arg. l. Pen. C. de bon. autho. Iud. possid. not. Cic. in Orat. pro Quintio.

125. *Post triginta dies Creditores iterum à Pratore postularunt, ut ex suo numero Magister vel Curator bonorum constitueretur, qui rebus asservandis, vel etiam vendendis præficeret: ac tum fixis publicè libellis, auctoris proscriptio fiebat, quod eum Prator concedebat, secundum decretum interponere dicebatur.*

toto tit. D. de cur. bon. dan. not. Hotom. l. 13. properandum §. solemus. C. h. tit.

126. *Aliquando post, scilicet eo tempore, quod Prator causa cognita præstituerat, elapso: Tertium decretum interponebatur, cum scilicet petentibus Creditoribus Prator auctorem fieri permittebat: ac tum Lex vendundis bonis promulgabatur.*

d. l. pen. & ult. C. de bon. auth. Iud. possid. not. Hotom. d. §. solemus.

127. *Ceterum si Reus in Ius præstituto die venit, tum Actor*

eum

eum ad album Prætoris deduxit, & ei Actionem, qua usurus
esset, edidit.

l. i. §. i. D. de Eden.

128. Quo factò Actor à Prætorè petijt, ut sibi Reum vadari li-
ceret. Concepto per Iurisconsultos vadimonio, & Sponsoribus
acceptis, è iure discedebatur.

not. Carol. Sigon. lib. i. de Iudic. c. 25.

129. Præscripto die, qui plerung, perendinus erat, si Reus ab-
fuit, nec vadimonium obiuit, commissà fuit stipulatio: tam ad-
versus Reum principalem, quàm eius fideiussores.

l. ult. D. de prætor. stip.

130. Sin autem uterq, adsuit, tum se stitisse dicebantur, &
Reus primo loco ita egit: Vbi tu es qui me vadatus es? ubi
tu es qui me citasti? ecce ego me tibi sisto: tu contrà te
mihifiste: quid ais?

Hoc constat ex Plauto in Curren. ubi ait, Vbi tu es. qui me cōvadatus es &c.

131. Respondit Actor in actione personali: Ajo te mihi de-
positi nomine centum aureos dare oportere. At in actio-
ne reali respondit: Fundus, qui est in agro Sabino, meus
est, cum ego ex iure Quiritum meum esse ajo: inde ibi
ego te jure manu confertum voco.

Sigon. d. lib. c. 21. Gellius lib. 20. c. 9.

132. Reus e contrà vel assensit: aut tacuit: vel contradixit. Si
assensit vel tacuit, tum Prætor postulanti possessionē rei usq, ad
litis exitum addixit. Sin autē cōtradixit, tum in actione perso-
nali ita intulit: Nego me tibi depositi nomine centum
aureos dare oportere. At in reali actione dixit: unde tu me
ex jure manu cōsertum vocasti: inde te ibi ego reuoco.

133. Actione ita proposita litigantes litem contestabantur, &
Index testibus aliquot presentibus, per narrationem negotij, &
responsionem causam audire cœpit.

not. Cuiac. lib. obs. 9. c. 21. l. i. C. de litifc. l. Rem non novam 12. §. patro-
ni. C. h. tit.

134. His omnibus perfectis Actor à Prætorè formulam & Ius-
dicem postulavit, qui causa cognita, & re utring, perorata, sen-
tentiam diceret.

135. Prætor sorte Iudicem elegit, & si sortitum Litigatores
reijcerent, subfortitus est alium, donec utriq; parti placuisset.
not. Aſcon, Pedianus. 2. & 3. Verr.

136. Electo & confirmato Iudice, Prætor iudicium Litigato-
ribus dictavit, & formulam intentionis ad formulam iudicij
conformavit. Constituit autem iudiciũ vel purè, vel coniunctè.

137. Purè, si Reus nihil attulit, quod ad suã defensionem per-
tineret, sed simpliciter Actoris intentionem negaret, veluti in
actione in personam: Caius Aquilius Iudex esto. Si paret
Titium Mævio centum aureos depositi nomine dare
oportere, condemna eum Iudex.

138. At coniunctè iudicium constituit, cum quid ad defen-
sionem rei: vel ad actionis firmamentum, à Reo fuit allatum,
ut in actione in personam: Caius Aquilius Iudex esto. Si
paret Titium Mævio centum aureos depositi nomine
dare oportere, extrà quam si iam restituti sint, con-
demna eum Iudex.

Ait Hotom. in partit. Elem. tit. de Interdict. & not. idem tit. de Except
Exempli causa, in actione in personam, si actor ita egit aio te mihi depositi
nomine centum aureos dare oportere: Reus contra responderit, nego me
tibi depositi nomine centũ aureos dare oportere, nisi quod ea iã restituerim.
Hic Prætor coniunctè constituit iudicium, hoc est, non dedit formulam pu-
rè, sed cum exceptione, hoc modo: Caius Aquilius Iudex esto: si paret Ti-
tium Mævio centum aureos depositi nomine dare oportere, extrà quàm si
iam restituti sint, condemna eum Iudex.

139. Posthac si alter è Litigatoribus ad Iudicem datum non
veniret, sed litem coram Prætoris contestatam desereret, tum
alter à Prætoris Edictũ postulavit, quo absenti denunciaretur,
ut ad diem decimum adesset. Quòd si ea die non adsuit, tum al-
terum Edictum postulavit, & simul condemnationem in ex-
pensas. Et si nec ea die adsuit, postulavit tertium Edictum, &
simul refusionem sumptuum.

l. Ad peremptorium. 68. cum l. seq. D. de iud.

140. His tribus propositis interdum quartũ & peremptorium
impetravit

impetrauit, quod inde appellatum fuit, quia perimit disceptationem, nec ultra aduersarium tergiuersari patitur.

l. Et tertium 70. D. d. tit.

141. Et hac Edicta prope finem triennij à litis contestatione currentis interposita fuerunt.

l. properandum. §. Et si quidem C. h. tit.

142. Quòd si autem die constituta uterq; Litigator corã Iudice comparuit, & formulam à Pratore impetratam illi obtulit: tum rursus Actor suam actionem proposuit, nempe: AIO Mæuium centum aureos depositi nomine mihi dare oportere.

143. Hanc ubi Reus negauit, Iudex auctori iniunxit, ut intentionem suam probaret: quod plerumq; fecit tabulis, testibus, vel iureiurando.

144. Non autem potuit in strictis iudicijs à formula recedere, adeò ut si formula nulla inserta esset exceptio, ipse nullam admittere posset: sed simpliciter factum examinauit, verè ne, an contrà, id Pratori relatum esset.

145. Quòd si deprehendit omnia vera, tum non cognouit de Iure: sed tantum secundum id, quod à Pratore impetratū fuit, iudicauit: nisi forte post litem contestatam aliquid accidisset.

Et hoc est, quod Vlp. ait, Iudici statim atq; Iudex factus est omnium rerum incumbit officium, quæcunq; in iudicio versentur. Ea autem quæ antè iudicium contingunt, non valdè ad eum pertinent, nisi fuerint ei nominatim iniuncta l. AEdiles. 25 §. Item sciendum. D. de AEdil. edic.

146. Quòd si verò Iudex deprehendit Pratorem à Litigatoribus falso edoctum, cessauit eius cognitio, & Prator de nouo appellari debuit.

Et hoc est, quod Paulus ait, Non potest videri in Iudicium venisse id, quod post acceptum iudicium accidit: ideoq; alia interpellatione opus est l. non potest. 23. D. h. tit.

147. Econtrà verò Iudex in bonæ fidei iudicijs non fuit simpliciter adstrictus ad formulam: sed plenior iudicandi potestas ex æquo & bono illi fuit permissa.

Nam siue formula Pratoris coniunctam habuit Exceptionem, siue non habuit, ipse nihil ominus ex æquo & bono eam admittere, & planè ex æquo & bono iudicare potuit §. in bonæ fidei. ubi not. Inst. de Act.

E

148. Proba=

148. *Probationibus auditis, & causa plenè cognita, Iudex sententiam ferre debuit.*

Nam ut Marcellus ait, Vbi acceptum est semel Iudicium, ibi & finem accipere debet l. 30. D. h. tit. Et ut Iulianus ait, de qua re cognoverit Iudex, pronuciare quoq; cogendus erit l. de qua re. 74. D. d. tit. Quia alioqui datio Iudicis nihil prodesset, si alius causam cognoscere, alius sententiam ferre deberet, qua in re malè sentit Sigon. lib. 2. de antiq. Iu. civ. Ro: ubi allerit, Iudicem quidem datum sententiam ferre: at Prætorem eam pronuciare.

149. *Et quidem si causa fuit liquida, Reum vel absoluit, vel condemnauit. Sin aliquid imperfectè vel iniuste in iudicium deductum fuit, amplius, pronucianuit: quod scilicet causa amplius esset examinanda.*

150. *Si verò de causa nō constitit, vel si ea nimis fuit perplexa non liquet, pronucianuit.*

151. *Sententia absolutoria vel condemnatoria lata, Iudex esse desit.*

Quia jam munere sibi à Prætore demandato fuerat defunctus, & propterea sententiam suam vel corrigere, vel mutare, vel exequi non potuit l. Iudex. 55. D. de re jud. Vnde Cic. orat. 3. in Verr. criminosè illi obiicit, quòd sua subinde decreta mutauit.

152. *Ab hac sententia vel prouocabatur: vel si pars victa acquieuit, ad eius executionem perueniebatur, qua facta, sententia retractari non potuit. Ante tamen executionem Iure 12. tabb. triginta idsi dies fuerunt Reo concessi, ut interea condemnationi satisfacere posset.*

l. post rem 56. D. de re jud.

153. *Executio facta fuit eius autoritate, qui Iudicem dedit. Is deinde Executores constituit, qui Reo iterum in Ius uocato, an esset iudicatum cognouerunt.*

l. à diuo Pio. 13. in pr. D. de rejud l. Item veniunt 20. §. Idem rectè ait D. de petit. her.

154. *Hoc cognito Reum coegerunt, ut sententia pareret: nempe si Reus condemnatus fuit rem restituere, manu militari eam auferre potuerunt: at si condemnatus fuit pecuniam soluere, pignoribus captis & distractis eum compulerunt.*

l. 68. qui restituere. D. de rei vind. d. l. A diuo Pio.

DE PROCESSV IVDICIARIO

IVRIS NOVI IVSTINIANEI.

CAPVT X.

155. *Seculo iustiniiani Reus ante omnia in Ius vocari debuit: vocatus autem fuit Reus per Executorem, libello, qui dicebatur conventionis Græcè βιβλίον. Et Executor alium libellum habuit, qui dicebatur ἀντιβιβλίον, cui Reus subscripsit, se scilicet libellum conventionis, siue eius exemplum, hoc vel illo die accepisse.*

Nam ut ipse ait, omnium instituendarum Actionum principium ab ea parte Edicti proficitur, qua Prætor edicit, de in jus voc. §. Omnium. Inst. de pœn. tem litig. Novel. 53.

156. *Præterea Reus statim atque libellum accepit, cautionem personalem iudicio sisti præstitit, & ipsi Executori sportulas soluit pro conventionione.*

157. *Hoc factò, Reus viginti dies deliberare potuit, cedere ne, an contendere, & an Iudicem, ad quem vocatus erat, recusare vellet, an verò petere, ut ei collega συνδικαστής adiungeretur.*
d. novel. 53.

158. *Recusatio fiebat per libellum Iudici porrectum, vel Iudice absente apud acta Præsidis, vel defensorum, vel Duum virorum, apud quos causa libello inserta declarari & plerumq; comprobari debuit.*

l. ult. C. h. tit.

159. *Potuit etiam ante vigesimum diem Iudex tanquam suspectus recusari, vel ei collega adiungi: post vigesimum diem litemq; contestatam non item.*

l. Apertissimi 14. C. h. tit. quia qui litem apud Iudicem contestatur, tacite causis recusatationum quas in eum adferre potuit, renunciasse intelligitur not. Cuiac. lib. obs. 9. c. 23. in pr. Nec his derogat Novel. 113. quæ Collegam rescripto principis adiungi dicit, secundum leges, quia id nihil aliud est, quàm antè litem contestatam, quod d. l. Apertissimi, antè constitutum fuit.

160. *Recusato Iudice intra triduum, per eundem Executorem litis partes alium Iudicem eligere debuerunt, qui nullo amplius modo recusari potuit.*

d. l. Apertissimi. not. Cuiac. d. c. 23.

161. *Planè si is, qui iuravit iudicio, sibi contra fidem iuris iurandi latitavit, ante litem contestatam requisitus, & manu iniecta ductus fuit iussu Magistratus.*

Et hoc est, quod Imp. Iustin. ait, in l. sancimus 13. in fi. C. h.

162. *Quòd si non fuit inventus, dies certus illi fuit praeconstitutus, intra quem si non comparuit Iudex ordinarius summam de causa cognovit, & nisi evidens calumnia adfuit, Actorem in Rei bona immisit.*

l. pen. C. de dignit. per quam immissionem jus pignoris Praetorij constitutum fuit, pro modo debiti. Reus autem si integris omnibus, h. e. bonis nondum venditis, è latibulis emerit, bona sua ea conditione recipit, si omnia damna Actori restituerit d. l. Sancimus. C. h.

163. *Sin uterq; tam Actor quam Reus coram Iudice comparuerit tum Actor suam actionem proposuit, ad quam respondit Reus, ex quo lis contestata fuit.*

l. 1. C. de Litis cont.

164. *Quòd si lite contestata alter è Litigatoribus amplius non comparuit, tribus Edictis fuit euocatus: inter quae singula dies triginta intercesserunt: quibus omnibus prateritis, integer adhuc annus expectari debuit: ad cuius finem causa desinita fuit, siue absens venit, siue non venit.*

Novel. Iustin. 112.

165. *Vtrog; verò Litigatore presente, iuramentum calumniae fuit praestitum: quo tactis sacrosanctis Evangelijs Actor iuravit, se non calumniandi animo litem movisse. Reus iuravit, se non calumniandi causa inficias ire, vel Actori reluctari. Uterq; iuravit, se differendi negotij causa probationes ab Adversario minime petiturum: nihilq; se Iudicibus aliisve personis patrociniij causa dedisse, praterquam honoraria Aduocatis, & sportulas Executoribus.*

l. 3. C. de iureiur. prop. cal. Et Novel. 49. Novel. 124.

166. *Praterèa Actor initio litis cauit, nisi vicisset, Reo decimam praestitum iri: quae cautio iure veteri fuit repromissio: aliàs satisdatio vel iuratoria cautio dicitur.*

Cuiac. lib. 7. obs. c. 5. Novel. 112. Excepti fuerunt Argentarii, quibus agentibus,

agentibus, sufficit nuda decimæ partis repromissio. not. Cuiac. d. c. 5. Exceptæ quoque fuerunt lites, quæ utriusque partis consensu fuerunt motæ, in his enim huic cautioni non fuit locus d. novel. 112.

167. *Quòd si causa per alios in iudicio fuit tractata, tum Procurator, si de mandato Actoris non constitit: cavet de rato: si de mandato constitit, non item. At defensor Rei absentis satisfactionem iudicatum solui præstitit.*

l. 1. C. de procur. l. Si procuratorem 56. D. de procur. l. 1. C. de Satisd. l. Qui proprio. 46. §. qui alium D. de Procur.

168. *Lite contestata & iuramentis præstitis, Iudex Actori confirmationem sue actionis iniunxit: quæ si non fuit probata, Reus, etsi nihil præstitit, fuit absolutus.*

l. 2. C. de probat. l. qui accusare 4 C. de Eden. l. ult. C. de rei vind.

169. *Vt autem Actor probationes melius instruere possit, plerumque à Iudice instrumentorum, aut personarum exhibendarum gratia, dilationem petijt: quæ non amplius quàm semel data fuit ad summum bis, idque ex magna causa.*

l. 2. C. de dilat. l. Argentarium 45. in pr. D. h. tit. l. 7. & l. ult. D. de fer. l. 1. in fi. C. de dilat.

170. *Dilationis termino elapso, Actor intentionem suam vel legitime vel illegitime probavit.*

171. *Legitime factæ sunt probationes precipue per instrumenta & personas, item per argumenta, signa & indicia: at illegitime factæ sunt probationes per testationes, annotationes & expensilationes priuatas.*

l. Emancipatione. 11. & toto tit. C. de fide instr. l. 1. C. de dilat. toto tit. C. de testib. l. ad probationem 21. de probat. l. Si defunctus. 10. C. Arbitr. tut. l. Indicia 19 C. de rei vind. l. 5. & l. Exemplo. 7. C. de probat.

172. *Nec iusiurandum per se fuit legitime probationis genus, sed tantum infirmæ & illegitime probationis adminiculum.*

173. *Probationibus & allegationibus ex utraque parte cessantibus Iudex ut rei qualitatem plena inquisitione discerneret, utraque partem sepius interrogavit, nunquid adhuc aliquid addere vellent.*

l. Iudices 9. C. h. tit.

174. *Tunc si vnus Litigatorum allegationibus renunciauit:*

alter verò renunciare noluit, sed moratus & frustratus fuit
diffidentia causa: Iudex spatium ei dedit trium mensium ad
proferendas reliquas allegationes & probationes: post tres men-
ses perinde ac si renunciasset, relatio facta, vel sententia lata
fuit.

Novel. 115.

175. In rebus quidem dubijs & obscuris plerunq; Iudex to-
tam, causam ad superiores Magistratus retulit, quæ potestas
illi concessa fuit à Iustiniano: sed postea ab eodem constitutum,
ne Iudex ullo modo Principem vel superiores Magistratus con-
sulere possit.

Novel. 82. & Novel. 113. no. 125.

176. Sin ad maiorem potestatem causam non retulit, senten-
tia interponi debuit, servato iudiciorum ordine.

d. l. Iudices 9 C. h. l. 4. prolatam. C. de sent. & interloc. om. jud.

177. Ordo iste iudiciorum fuit, ut sententia ferretur loco pu-
blico: ex legibus, non exemplis: & ut in eum fieret condemna-
tio, in quem lis contestata fuit, in Procuratorem scilicet vel do-
minum.

l. 6. cum sententiam l. Nemo 13. & l. 1. C. d. tit.

178. Et hæc sententia continuit condemnationem vel absoluti-
onem certam: fuitq; lata in scriptis, non dicta, sed ex periculo
lecta.

l. 7. l. 9. C. d. tit. toto tit. C. de sent. ex peric. recit. l. ult. C. Commina-
tiones Epistolas &c.

179. Recitatam autem semel ex scriptis sententiam Iudex
neg; corrigere neg; mutare potuit. Quæ in re sententia differt
ab interlocutione, quæ corrigi & mutari potest.

l. 2. C. de sent. ex peric. recit. l. 14. D. de re jud.

180. Quod si Iudex per errorem & imprudenciam malè iudi-
cavit, sententia quidem subsistit: at ipse perinde pro religione
iudicantis condemnatus fuit, ac si lis contra eum directæ fuisset.

l. ult. D. de Extraord. cog.

181. Sin autem per ambitionem & gratiam malè iudicavit,
etiam sententia valuit: at ipse ultra astimationem litis adhuc
infamia fuit notatus.

l. filiusfa. 15. inf. D. h. tit. l. 2. de pœna Iud. qui malè jud.

182. *Si deniq; pecunia corruptus malè iudicauit, sententia ipso Iure corrumpit, & Iudex estimationem litis prestitit ei, quem damno affecit. Is autem, qui fecit ut Iudex malè iudicaret, causa cecidit.*

l. venales 7. C. Quando provoc. non est necesse. d. l. 2. & l. 1. C. d. tit. de pœn. Iud. l. 1. §. pe. D. de calum.

183. *Ceterum lata sententia, vel elapso prouocationis tempore, in rem iudicatam transit, vel per appellationem & relationem fuit suspensa.*

toto tit. C. de re jud.

184. *In rem iudicatam si transit, non potuit de ea ex parte aliqua litigantium rursus agi, propter exceptionem rei iudicatæ, ut finis litium esset. Itaq; res iudicata ad effectum deduci debuit.*

l. 2. & toto tit. C. de re jud. toto tit. C. de Execut. rei jud.

185. *Executio facta fuit per officium seu apparationem datam à Magistratu rei iudicatæ. Nec tamen statim facta fuit, sed post constitutum tempus, nempe post triginta dies, qui iusti fuerunt dicti.*

l. 2 C. Si in causa jud. l. ult. C. de Execut. rei jud; Cuiac. in paratit. C. d. tit.

186. *Post tempus iudicati soluendi, si damnatus soluere cessauit, ex mora pecunie in condemnationem deducta debuit vsuras centesimas.*

toto tit. C. de usur. rei jud.

187. *Ipsa verò executio facta fuit captis pignoribus per officium Iudicis, & à capione distractis publicè sub hasta post duos menses: Emptore non reperto sortè ex cõpacto sine ambitione, ex calliditate, gratia & amicorum copia, pignora fuerunt ei addicta, secundum quem iudicatum fuit.*

l. 3 C. de execut. rei jud. l. debitoribus. 31. D. de re jud. l. 3. C. Si in causa jud.

188. *Planè si alter ex Litigatoribus sententiæ latæ non acquiescit, tum res à minore iudicio ad maius appellatione fuit translata.*

Novel. 23. & 31.

189. Verum ex quo sciuit quis se condemnatum, appellationis causam inducere debuit intra sex menses ex prouincia longinqua, intra tres ex contigua. si scilicet à Iudice appellauit at si appellauit ab Arbitro delegato à Iudice, intra duos menses.

l. ult. & l. 2. C. de appellat.

190. Post lapsum sex aut trium aut duorum mensium Appellator adhuc habuit unum mensem ad instituendam & persequendam appellationem interpositam, & post hunc secundum lapsum, habuit etiam alterum mensem, & post tertium lapsum, aequè alterum mensem: post quartum verò lapsum, si à Iudice, non si ab Arbitro delegato appellauit, potuit extra ordinem à Principe ex aula impetrare reparationem trium mensium, quam aduersario plerumq; in foro praefecti Pratorio denunciavit.

d. l. ult. C. de appellat.

191. Post hunc quartum lapsum, causa appellationis planè euadit, & sententia à qua fuit appellatum conualuit, nec auditus fuit, quia causam prolapsam in iudicium uoluit reducere, sed primo loco, hoc est, initio statim litis, praescriptione peremptoria fuit repulsus. Quod tamen non obtinuit in causa ad Principis consistorium delata.

l. 2. inf. C. de appellat. d. novel. 23.

192. Potuit autem appellationis causa introduci etiam *μovo* *μερῶς*. At siue *μovoμερῶς* siue cognitionaliter utraq; parte praesente inchoata fuit, peragi debuit intra annum: vel si per Iudicem stetit, intra biennium. Alioqui quasi deserta appellatione prior sententia ipso Iure fuit confirmata.

d. l. ult. §. Illud. C. d. tit. de appellat.

193. Tutius tamen fuit, si cessante appellatione, appellatus prope finem biennij de deserta appellatione conquestus fuit, & à Iudice, ad quem appellatum est, rem iudicari postulauit.

Novel. 49.

194. Iudex vel pro praesente, vel etiam pro absente, si bonam causam habuit, sententiam tulit, prout in Eremoditis fieri solet.

l. properandum C. h. tit. de Iudic. l. Et post edictum. D. cod. Eremoditium

ditium enim est, siue quis apud priorem Iudicem, siue apud Iudicem appellationis, causam inceptam deserat.

195. *Quòd si fortè priore iudicio victus, iam dum absuit, victor euadit, presenti aduersario sumptus litis reddere debuit.*

d. l. Properandum. §. Sin autem.

196. *Vnus fuit casus, quo præscriptio biennij appellatori nihil profuit, si scilicet biennium lapsum fuit, interea dum de trans-
actione vel compositione litis ageretur.*

Novel. 93.

197. *Porrò si quis secundo succubuit, non potuit tertio appellare.*

toto tit. C. Ne lic. in una. At si Præfectus urbi Iudicem dedit, qui ex appellatione cognovit, etsi ab eius sententiâ non appellari, is tamen antè litem contestatam recusari potuit, invocato Præfecto qui eum dedit. l. ul. C. de sent. & interloc. om. Iud.

DE PROCESSV IVDICIARIO IVRIS NOVISSIMI: VSVQVE HODIE in camera Imperiali recepti: Et primùm de citatione.

CAPVT XI.

198. *Nostro seculo ex constitutione Diuorum Caroli & Ferdinandi Imperatorum iudicij ordo in vndecim terminos est distributus, in causis primæ, vt vocant, instantiæ.*

199. *Ante omnia pro citatione supplex offertur libellus: mox citatio decernitur: & citato terminus ad comparendum præscribitur.*

200. *Citatio enim principium instituendarum actionum est: & in ea nomen & cognomen citantis ac citandi, sicut & causa, ob quam quis citatur, & locus Iudicij seu tribunal, nec non dies ac terminus comparendi, exprimi debent.*

Citatio est in jus vocatio: Atqui omnium actionum instituendarum principium ab in jus vocando oritur: in primis enim aduersarius in jus vocandus est. §. omnium pc. Inst. de pœn. tem. litig. Vide Andr. Geyl, pract.

F obf

obf. lib. 1. obf. 48. no. 1. & 5. & obf. 49. 50. 51. 52. 53. Mynfing. cent. 5. obf. 85.

201. *Neg. peccat quisquis libellum unà cum citatione transmittit, vel citationi inferi curat, ut Reus instructus compareat.*

Andr. Geyl. lib. 1. obf. 51. no. 2. infi. & no. 3.

202. *Et citari solent partes ad totam causam, & ad omnes ad singulos actus eiusdem cause, usq; ad sententiam diffinitivam inclusivè, cum comminatione, quòd aduersus citatos contumacia non obstante procedetur ad cognitionem & pronuntiationem.*

Mynfing. cent. 4. obf. 33.

203. *In omni deniq; citatione, cuiuscunq; sit generis, tria extrema desiderantur: unum ex parte Iudicis, qualis est commissio de citando: & duo ex parte nuncij, nempe ipsa citatio seu Executio commissiois, & relatio citationis facta: Ex quibus unum si deficiat, citatio non valet.*

Mynfing. cent. 1. obf. 77.

204. *Citatio alia simplex est, qua citatum non prius contumacem reddit, quam tertio facta sit: alia peremptoria, que simplices citationes ita perimit, ut eum, qui in Ius vocatus est, si die prescripta non venerit, contumacem constituat.*

1. Ad peremptorium. 68. & ll. seqq. 69. 70. 71. 72. & 73. D. h. tit. De iud. Bernhard. VVurmser. in pract. obser. lib. 1. tit. de in jus voc. seu Citatione. cap. 4. ubi de Contumace & eius poena, & cap. 3. circa fin. Vbi docet quando tres præcisè requirantur citat. ad hoc ut aliquis peremptoriè dicatur citatus. Et cap. 10. Vbi interdum ex benignitate Iudicis 5. fiunt citationes.

205. *Prescripto termino adueniente Actor comparet, præmissaque protestatione de non consentiendo in Iurisdictionem, nisi quatenus & in quantum de Iure tenetur, edit exemplum recognitionem citationis vel mandati à se impetrati: deinde insinuationem citationi retro scriptam, aut seorsim per legitimum Viatorem testatam, & actionem libello comprehensam.*

Andr. Geyl. lib. 1. obf. 48. no. 16. & lib. 1. obf. 79. no. 1. Vbi nouissima ex constitutione Imperij, anno 70. Spiræ in Comitij edita, introductum est: ut Actor omnis vel appellans teneatur libellum suum, siue gravamina sua articulatim conscribere, & in primo termino exhibere: Id nō fecerit, viam articulandi sibi postea præclusam esse.

DE LIBELLIS.

CAPVT XII.

206. *Libellus hic nihil aliud est, quàm breuis & aperta verborum conceptio in scriptis, actionem & futura litis speciem complectens.*

l. 2. §. per contrarium. C. de vet. ju. enucl. Novel. 53. §. Sancimus. l. 3. C. de eden.

207. *In hoc libello requiruntur quinque: Nomen Iudicis, nomina Litigatorum, facti species siue narratio, causa petendi & conclusio.*

Quæ his versibus continentur. Quis, quid, coràm quo, quo Iure petatur, & à quo: Rectè compositus quisq; libellus habet.

208. *Et hæc omnia vel in modum Syllogismi, vel in modum Enthymematis proponuntur. Si in modum Syllogismi, tum ante propositiones ponitur Exordium, quod continet nomen Iudicis, nomen Actoris et nomen Rei.*

Hodiè melius est, usitata veteribus Iuriconsultis Exordia retinere, nec in ijs modum adhibere: quia Iuriconsultus procul esse debet ab omni calumnia, & ab omnibus affectibus. non debet in iram vel inuidiam, vel misericordiam Iudicem concitare: nè his affectibus corruptus, ab æquo & bono deflectat. *nomen Iudicis*) Nam coràm hoc Actio institui debet: quia nemo sibi *χρησῶν νόμου* Ius dicere potest l. 15. D. quod met. causa. *nomen Actoris* Hic distinguendum est: Aut quis perse, aut per alium agit. Primo casu non necesse est Actoris nomen in libello exprimere, ex sententia Baldi l. 3. C. de Eden. quia Actor semper est certus, & is intelligitur, qui suo nomine libellū proponit. At secundo casu debet exprimi, ut nimirum Reus sciat, cuius nomine conueniatur: & ut sciat, quid sibi de satisfactionibus sit faciendum l. 40. §. rati habitationis. cum §. seq. D. de procur. l. exigendi. 12. C. d. tit. arg. l. 3. D. de his quæ in test. del. l. 3. D. de public. Iud. *nomen Rei*) Et hic vel est certus vel est incertus. Si est certus, tum quàm potest, optimè designari debet l. de unoquoq; 47. D. de re jud. Necessariò tamen principales tantùm Rei exprimuntur: alij non item l. si suspecta. 29. in pr. D. de inoffic. test. Vnde vulgò poni solet: Titius agit contra Sempronium & consortes. Quod si agitur aduersus incertum reum, tum non opus est quempiam nominare: sed libellus subsistit, si tantum facti species, & alia commodè proponantur l. sed si pupilli. 11. §. proferibe. D. de Instit. act. Quod si contra universitatem agatur: non opus est singulorum civium nomina exprimere: sed sufficit Magistratum officia designare, & contra Syndicum civitatis experiri l. ult. §. Defensores. D. de mun. & hon. toto tit. D. Quod cuiusq; universit. nomine.

209. *Exordio absoluto, pervenitur ad ipsius syllogismi, quo actio continetur, partes, hoc est, ad ipsas propositiones: maiorem, minorem, et conclusionem: Maior propositio causam petendi, Minor facti speciem, & conclusio petitionem continet.*

Causa petendi ex Iure desumitur. Et est quasi sedes & fundamentum libelli: Est inquam medium concludendi: quia bis ante conclusionem ponitur, nec eam ingreditur. Minor propositio narrationem continet. Narratio autem casum exponit, qui pro varietate causarum varius est. Et hæc Narratio debet esse brevis & dilucida, verisimilis seu probabilis.

Conclusio tandem ostendit, quid Actor à Reo convento petat. Hæc enim ex recepta fori cōsuetudine petitionem continet: quæ tam ad Reum, quam ad Iudicem dirigi debet.

210. *Hæc tamen propositionum συζυγία καὶ συμπλοκή non semper strictè observatur: sed maior & minor propositio sæpe inuertitur, ut maior minoris, & minor maioris locum occupet. Imò hodie plerumq, primo loco ponitur facti narratio, deinde causa petendi, & tertio conclusio.*

Et hæc conclusio non sequitur ex præmissis, non causam ad subiectum conclusionis applicat: sed in petitionem convertitur: & cum ex norma Dialectica, directio concludi debeat, Oratio ad Iudicem dirigitur, & ab eo aliquid petitur.

211. *Quòd si libellus in forma Enthymematis concipitur, tū in illius principio & conclusione, eadem quæ in superioris libelli Exordio & conclusione observari solent, nec quicquam hic est singulare. Hoc tantum hic libellus peculiare habet, quòd post exordium semper facti narrationem proponit, nec ante narrationem causam petendi exprimit.*

Hodiè in Iudicijs plerumq; Enthymemata proponuntur. At ipse Advocato considerandum didici: an nò causa petendi nota sit, an controversa. Si nota est, potest omitti, & per consequens libellus in forma Enthymematis proponi: quia tum totius controversiæ certamen magis in narratione facti, quàm in iure, seu causa petendi consistit. At si est controversa, fatius est, ut ponatur, quemadmodum supra dictum: & libellus in formam Syllogismi redigatur.

212. *Hic tamen libellus optimus est, qui post Exordium & antecedens & consequens, & simul petitionem continet.*

Ità enim melius causæ scopus intelligi, melius causæ vitium deprehendi, & melius de causa judicari potest.

213. *Sunt præterea cautela & observationes multæ aliæ, quæ*

*in libellis partim post exordium, partim post narrationē facti, partim post conclusionem, seu petitionem collocantur: partim rursus in Exordio, partim in ipsis propositionibus, partim de-
niq. in petitione interueniunt: quæ tamen omnia adesse & abesse possunt, citra libelli corruptionem.*

De his omnibus, & quidquid in scribendis libellis requiritur: insignem tractatum conscripsit Iuris scientissimus & consultissimus D. Doctor Georgius Obrechtus, Codicis in inclyta Academia Argentoratensi professor celeberrimus &c. quem in utilitatem studiosorum, fortè aliquandò in lucem emitter.

214. *Sicut autē in libello simplici seu summario: ita quoq. in libello articulado nomen Iudicis, nomina litigatorum, & cautela in Exordio eadem, & post Exordium apponuntur: imò in ipsis propositionibus & in ipsa petitione, eadem quæ in libello simplici obseruantur.*

Quid ergò ais, separatim de libello articulado seu positionalis agis: cum ea quæ jam dicta sunt, etiam huic convenient? Iccirò hoc fit, quòd ultrà jam dicta in hoc libello quædam singulariter notantur. Nam in ipso Exordio alia quædam adhibentur, quàm in libello simplici. Ipsæ verò propositiones non simpliciter: sed per positiones seu articulos proponuntur.

215. *Hoc tamen in Exordio sigillatim ab aduersario requiritur, vt ante omnia litem contestetur: deinde positionibus respondeat.*

Ratio quare utrunq. petendum est: quia non per positiones: sed per petitionem in iure positam, si ad eam respondeatur, fit litis contestatio. cap. 1. de Litis contest. Et sicut per solam actionis editionem, non fit litis contestatio l. 1. C. de Litis contest. Ità nec sola responsio litem contestatur: quia Litis contestatio, non nisi petendo & negando fit. d. l. 1. l. rem non novam 12. §. patroni C. h. tit. de Iudic.

216. *Post exordium in libello articulado etiam sequuntur propositiones, quæ non simpliciter, sed per articulos proponuntur: qui articuli non debent esse multiplices, non impossibiles, non negatiui, non captiosi, non facti alieni, non Iuris, non impertinentes, non obscuro.*

Multiplices articuli sunt, si plures res complectuntur. Hodie ex æquitate tamen Aduersarius ad articulum multiplicem respondere tenetur: & quidem per singulas partes, negando vel affirmando. Quia hac ratione varia calumniandi occasio præciditur: Et periurij periculum evitatur. Vnde etiam hæc sententia in iudicio Cameræ est recepta. not. Mynsing. sing. obscent. 2.

obf. 55. Andr. Geyl distinguit, utrum positio seu articulus contineat qualitatem, an quantitatem. quem vide Pract. obf. lib. 1. obf. 82. no. 8. 9. Articuli Impossibiles sunt, qui rem impossibilem continent. Hodie etiam ad impossibilem articulum in Camera judicio adversarius tenetur respondere: quia sine periculi metu respondere potest, not. Andr. Geyl. lib. 1. obf. 82. no. 5. Articuli negativi sunt, qui negando aliquid statuunt Atq; in Camera ad articulum negativum aperte responderi debet. Andr. Geyl. d. obf. 82. no. 5. Articuli alieni facti sunt, qui alienum factum, seu factum extranei & non respondentis continent, Etiam ad hunc in Camera respondere adversarius tenetur. d. obf. 82. no. 4. & 5. Articuli Iuris sunt, qui ex Iure consistunt. Quod si forte ex Iure non scripto, seu consuetudine articulus concipiatur: quia tamen in facto consistit, probari: & per consequens adversarius tali articulo respondere potest Andr. Geyl. d. obf. no. 7. Captiosi articuli sunt, qui ita sunt scripti, ut sive eos neges, sive confitearis, semper tibi noceant. Atq; his articulis adversarius non tenetur respondere. De articulo tamen criminali, non est omnium eadem, sed diversa sententia. not. VVurmer. pract. obser. lib. 1. tit. de positionibus. obf. 3. Articuli obscuri sunt, qui obscure rem proponunt: adeo ut quid articuli sibi velint constare nequeat. Et eiusmodi articuli tam a Iudice, quam ab adversario rejici possunt. Obscuritas autem 3. præcipue modis committitur. Primus modus est, si Oratio muratur, adeo ut unam rem alijs verbis bis dicat. Alter modus obscuritatis est, si articulus alternativè sit conceptus. vide Andr. Geyl. lib. 1. obf. 62. no. 8. Tertius modus est, si articulus est generalis, vel ita propositus, ut ad multa referri possit. not. Oldendorp. in tract. de form. libelli. & Andr. Geyl. lib. 1. obf. 69. Impertinentes deniq; articuli sunt, qui ad causam præsentem nihil faciunt: aut si prima fronte lacere videntur tamen ad jus relati, omni carent effectu. not. Domini. in cap. ult. de confessis lib. 6. Andr. Geyl. lib. 1. obf. 61. no. 4.

217. *In Camera hodie omnes articuli admittuntur, & adversarius tenetur ad omnes respondere, excepto Iuris articulo.*

not. Andr. Geyl. lib. 1. obf. 82. no. 5. & 7. Ratio huius est, nè Litigatores, malitiosè lites protrahant. Debet tamen Iudex hac in re circum spectè agere, nè quis præjudiciali aliqua responsione gravetur. d. obf. 82. no. 6.

218. *Quòd si forma præscripta in libello non observatur vel si actor in eo plus re, tempore, loco, & causa petit, aut minus complectitur, aut aliud pro alio intendit, libellus vitiosus dicitur.*

tractant communiter DD. in §. Si quis agens. Instit. de act. & tit. C. de plus petit.

219. *Hoc vitium corrigi & emendari potest ac debet per adiectionem, detractionem & mutationem, tempore & modo legitimo factam.*

tractant

tractant DD. in d. §. Si quis agens. & §. Si minus. Inst. de Act. Et per
pulehrè explicuit Clariss. D. Doctor Georgius Obrechtus in d. tractatu.

220. *Quòd si aperta calumnia in libello deprehenditur, vel
ex eo non concluditur ius agendi, vel ex eo constat Actori actio-
nem non competere, libellus ineptus dicitur: super quo sententia
lata, ipso Iure, etiam parte non opponente, nulla est.*

Andr. Geyl. lib. 1. obs. 66, no. 12.

221. *Imò potest Iudex: quando libellus planè & euidenter in
forma & materia ineptus est, per sententiam Reum ab obser-
uatione Iudicij absoluerè, & Actorem in expensis condemnare,
reseruato tamen ei Iure agendi ex alia causa apta.*

Andr. Geyl. d. lib. 1. obs. 67. no. 1. in pr.

222. *Et si Iudex prima instantia super inepto libello senten-
tiam tulit, Iudex appellationis, non super meritis, sed nullitate
necessariò pronunciare debet.*

Andr. Geyl. d. lib. 1. obs. 67. no. 4.

223. *Possunt etiam in eodem libello, vnius vel plurium re-
rum nomine, còtra vnum vel plures, aliquot actiones, ex vna
vel pluribus ex causis descèdentes ritè coniungi, modo actiones
copulata simul subsistant, nec vlla ratione rejici possint.*

Vide disputationem de concursu & cumulatione Actionum. Excellen-
tissimi Iurisconsulti D. Georgij Obrechtii, quam res pondente, publicè
in Acad. Argent. instituit: & Typis mandavit. Anno 1585.

224. *Sin autem per procuratorem legitimum quis in Iudicio
compareat, tum procurator vel habet mandatum idoneum,
quod vulgò procuratorium nominant, non quidem ad vnicum
actum, sed ad totam causam: vel caret idoneo & sufficienti
mandato, & ad cautionem de proferendo intra certum tempus
mandato sese liti offerens admittitur.*

non quidem ad vnicum actum) Geyl. lib. 1. obs. 51, no. 11. Et in ordinis
Iudic. Cam. part. 3. tit. 12. §. So vil dann für das dritt die gewält ic. & §.
Im fall aber das ein Procurator ic.

225. *At Reus, si comparet, petit omnium ab Actore produ-
ctorum exempla, & tempus respondendi. Si alieno nomine
defendit, exhibet instrumentum mandati si nullum adhuc
habet, cauet se in progressu causa editurum, cum ratificatione
actorum.*

In ordinat: Cam: d. loco.

226. *Et si fortè Reus post oblatum libellum exceptiones declinatorias, dilatorias vel peremptorias in vim dilatariarum opponere velit, eas in ordinarijs in duodecima & in extraordinarijs in sexta audientia postquam libellus productus est, simul in scriptis articulatim opponere debet.*

In ordinat: Iudic. Cam, tit. 24. de terminis Except.

DE CONTUMACIA REI ET ACTORIS. CAPVT XIII.

227. *Actore autem vel Reo contumaciter absente, nec in Iudicio comparente, semper presens in causa principali potest procedere, & causam liquidare, aded ut etiam Iudex teneatur diffinitiuè pronounciare, si de causa constet, non attempta partis contumacis absentia, Et hoc casu, si principalis causa diffiniatur, semper is qui contumaciter absuit, siue vincat, siue succumbat, condemnari debet in expensas ei, qui in Iudicio presens fuit.*

Mynsing. centur. 4. obser. 67.

228. *Imò potest Actor contra Reum contumacem tribus modis procedere, vel ad pœnam banni, vel ad immisionem bonorum, vel in causa principali vsq; ad diffinitiuam & decisionè cause. Et optio Actori datur, ut ex his tribus vijs, quam velit eligere possit.*

Andr. Geyl. lib. 1. obser. 60. no. 1. & 2.

229. *Ceterùm neg, Actore, neg, Reo comparente, si quidem secundo vel tertio die iuridico post effluxum terminum Actor compareat, & ad instantiam partis aduersa causas absentiae alio alleget, audiendus & admittendus est, non secus ac si prefinito tempore comparuisset. Sin verò præteritis tribus Iuridicis nemo compareat, terminus pro circumducto habendus est, citatioq; euanescit.*

In ordinat: Cam. tit. 12. parte. 3. Ex novissima constitutione Imperij. Anno 1566. §. Und als sich auch biß anher ic.

230. Hoc tamen ad causas appellationum, utpote in quibus circumductio locum non habet, minimè extendi debet.

in ordinat. Cam. d. loco. & Mynf. cent. 2. obser. 63.

231. Interdum in hoc primo termino Reconuentio proponitur ante litis contestationem: & pari passu in utraq; causa tam conuentionis, quam reconuentionis proceditur, & termini per vices habentur atq; seruantur.

in ordinat. Cam. tit. 30. parte 3. Mynsing. centur. 1. obs. 10. ubi limitationem ponit, quòd non semper simultaneè expediantur.

232. Sin post litis contestationem reconuentio proponatur antequam fuerit in causa conclusum, tunc utraq; causa, separatim & distinctè per se sola tractanda & explicanda est.

in ordinat. d. tit. 30.

233. In secundo termino (respondendi videlicet, litemq; contestandi) post productum libellum Reus aut habet dilatorias vel alias exceptiones, quas ante litis contestationem opponat: & eas si antè non produxit, in scriptis edere potest.

in ordinat. iudic. Cam. tit. 13. parte 3. ex novissima constitut. Imperij Spiræ edita, Anno 1570.

234. Aut non habet exceptiones: & tum respondere ad libellum, litemq; purè contestari tenetur: usq; adeò ut sine litis contestatione non procedat Iudicium, quæ fundamentum est, principium & substantia litis.

in ordinat. Cam. d. tit. 13. parte 3. usq; adeò Mynf. cent. 1. obs. 1. & centur. 3. obs. 74.

235. Responderi autem articulis debet singulatim, breuiter, apertè, & distinctè per verbum Credit: vel non credit.

Mynf. centur. 1. obs. 86.

236. Si iuramentum calumnie ab vna vel utraq; parte exactum fuerit, tum statim hoc eodem termino, aut deinceps cum petitur, præstandum est.

in ordinat. Cam. tit. 13. parte 3.

237. Estq; iuramentum calumnie religiosa Litigatorum asseueratio: qua vterq; asruit, se nihil calumnie causa agere nec acturum esse, sed iuris sui opinione & fiducia fretum.

Vide disputationem, ex tit. C. de iureiur. propter cal. da. quam me respondente,

pondente, in inelyta Acad. Arg. publicè, instituit Clarissimus D. Doctor Georgius Obrechtus. Anno 82.

238. *Hoc iuramentum calumnie, sicut & malitie quotiescunq; petitur, vel Prætor & Assesores præstationem eius necessariã esse putant, in nouis semper præstari debet.*

in ordinat. Iud. cam tit. 13, parte 3. sicut & malitiæ) Andr. Geyl. lib. 1. observ. 87. no. 3.

239. *Post litis contestationem & præstitum hoc iuramentum calumnie, Actor repetere suum libellum articulatum loco articulorum, aut si non articulatum propositus sit, terminum ad proximum, viua voce petere debet.*

in ordinat. Cam. d. tit. 13, parte 3.

240. *Repetito libello loco articulorum per Actorem, tum Reo terminus respondendi ad proximum, aut si libellus non fuerit articulatus, terminus ad articulandum Actori ad proximum concedi debet.*

in ordinat. Cam. d. lib. 3. tit. 13.

241. *Hodie verò iuxta nouissimam Constitutionem anno 70. in Comitij's Spirensibus editam: Si Actor ab initio proposuit libellum articulatum: tum Reus in hoc termino declinatorias vel alias exceptiones producere, simulq; in scriptis litem euentualiter, aut si nulla exceptio ad protelandam litis contestationem in præptu sit, purè contestari, & exceptiones suas, vnà cum annexis responsionibus in euentum ad articulos, & tum peremptoriales vel defensionales articulos, si quos habet, proponere debet.*

in ordinat. Cam. d. lib. 3. tit. 13 §. Demnach sollen auch die gewöhnliche: c.

242. *Si autè proposuit libellum summarium: tum Reus in hoc termino, vnà cum suis declinatorijs vel dilatorijs Exceptionibus, & in euentum litem in scriptis contestari, & defensionales quoq; suos articulos, vt paulò antè dictum est, producere debet.*

in ordin. Cam. d. loco.

243. *Interdum etiam tertius aliquis pro suo interesse interuenire, & causa vnà cum principali assistere potest, non solum*

*in prima instantia, ante & post litis contestationem, in principio, medio, & sine litis: verum etiam in causa appellationis non solum volente & consentiente principali, sed etiam eo re-
luctante & invito, etiam post rem iudicatam, ad executionem impediendam.*

Interdum) Andr. Geyl. lib. 1. obs. 70. in pr.
non solum) Geyl. d. obser. no. 3.
non solum volente) d. obser. no. 5.
etiam post rem iudicatam) d. obs. no. 13.
executionem impediendam) Mynf. cent. 3. ob. 74.

244. *Debet autem interueniens causam acceptare, & in eo statu, in quo eam reperit: neq. tenetur libellum exhibere, neq. litem contestari.*

Geyl. lib. 1. obs. 71. no. 1. in pr. & no. 8.

245. *In tertio termino (articulandi) si Actor ante, libellum summarie editum non potuit repetere loco articulorum, producit iam positiones & articulos, qui actioni instituta consentanei esse debent, & numeris distincti.*

in ordinat. Cam. tit. 14. parte tertia.

246. *Formari quoq. debent ex substantia & corpore libelli: alias dicuntur impertinentes & non admittendi.*

Mynf. cent. 5. obser. 88. & in ordin. Cam. d. tit. 14. parte 3.

247. *Si ante libellum articulatum produxit, iam additionales articulos exhibet. At Reo dilatio conceditur ad respondendum Actoris positionibus & articulis.*

in ordinat. Cam. d. tit. 14. parte 3.

248. *Quartus terminus est vel exipciendi contra articulos, vel respondendi ad eosdem, vel proponendi defensionales.*

in ordinat. Cam. tit. 15. parte 3.

249. *Reus igitur Exceptiones aduersus Actoris positiones & articulos edit: Si nullas habet, legitime respondet: Exceptio nes peremptorias, vel quasuis positiones, seu articulos defensionales & elisiuos exhibet.*

in ordinat. Cam. d. tit. 15. parte 3.

50. *Exceptiones autem contra articulos non temere sunt*

obijciende: nisi cum speciali declaratione, & causis idoneis annexis. Et tum permissum est auctori desuper uel uia uoce concludere, aut, si ita libeat, in scriptis replicare, nullo praterea alio scripto admissio, quo minus ex utraq; parte eadem uel proxime sequenti iuridica concludatur.

in ordinat. Cam. d. tit. 15.

251. Responsiones fieri debent ad singulos articulos qui non sunt iuris sed facti, per uerbum credo, uel non credo, sine appendice: Et si articulum in uno loco credat, in altero uero non credat, distincte significare debet.

in ordinat. Cam. d. tit. 15. parte. 3.

252. Si minus idonee & legitime ad articulos responsum fuerit, licet parti aduersae contra huiusmodi responsiones excipere, cum annexa liquidatione: super quo absque ulteriori replicatione Iudex cognoscere debet.

in ordinat. Cam. d. tit. 15. parte 3.

253. Hoc quoq; termino iuramentum articulorum petitum prestatur, & sub eodem iuramento, repetuntur omnia apud Iudicem producta.

in ordinat. Cam. tit. 15. parte 3.

254. Quod si Litigatores non habent, quod ulterius discerpent, offerunt se ad probandum, ac statim, si uolunt, Commissarios petunt & nominant: si nolunt, postulant dilationem ad designandos Commissarios.

in ordinat. Cam. d. tit. 15.

255. Quinto termino, si ante nulli Commissarij deputati sunt, iam idonei nominantur: Et si Litigatores in uno conueniunt, ille recipitur: sin minus, datur dilatio contra nominatos Commissarios ad excipiendum, & rursus nominanti ad replicandum: post factam summisionem Iudex interloquitur.

in ordinat. Cam. tit. 16. parte 3.

256: Commissarij autem interdum etiam ante ceptam litem decernuntur, ad examinandos testes in perpetuam rei memoriam.

Myning. centur 1. obser. 18.

257. Quod

257. *Quòd si datus Commissarius à principio nolit vel differat in causa procedere, contra eum peti possunt Promotoriales, vel etiam mandatum cum clausula, ut teneatur procedere.*

Mynsing. cent. 1. obser. 95.

258. *Si testium linguam non calleat, ad eorum examen interpretate uti potest.*

Mynsing. cent. 5. obser. 45.

259. *Et si suspectus post recusationē pergat examinare testes, potest ab eo appellari, & talis appellatio in Camera recipitur.*

Mynsing. cent. 3. obser. 29.

260. *Ceterum ut articulos à Reo negatos Actor probare queat, dilatio petitur: que datur pro estimatione Iudicis, habita ratione causarum & partium litigantium. Secunda tamen & tertia dilatio earumq; prorogatio nemini sine cause cognitione, & significatione adhibita summa diligentia concedenda est.*

in ordinat. Iud. Cam. tit. 16.

261. *Ad impetrandam quartam dilationem, requiritur speciale mandatum ad iurandum: qua solemnitate premissa: & si cause relevantes allegantur, prorogatio quartæ dilationis concedi debet: sed ultra quartam dilationem nulla amplius danda est: heredi tamen vel successori nova dilatio conceditur.*

Mynsing. cent. 1. obser. 70.

Qua solemnitate) Myns. cent. 1. obser. 73. in pr. & obser. 72.

& si cause relevantes) d. obser. 72.

262. *In sexto termino, elapso tempore ad probandum assignato, cum primus ordo Actorem attigerit, publicatio attestatorum petenda est: iura quoq; & documenta ab eodem producenda: partiq; aduersæ copia eorum facienda, aut, si ei libeat, contra attestaciones & alia omnia producta dicendi & agendi tempus, usq; ad proximum concedi debet.*

in ordinat. Cam. tit. 17 parte 3.

DE PROBATIONE PER CONFESIONEM. CAPVT XIII.

263 *Omnis autem probatio vel per aduersarij confessionem*

*fit: vel per testes: vel per instrumenta: vel per presumptiones:
vel per iusiurandum.*

264. *Confessus in Iudicio appellare non potest: cum nulla fortior in iure probatio sit, quam partis aduersa confessio: ut in Iudicio confessus pro iudicato habeatur.*

Appellare non potest) l. 2. & l. abstinendum. C. Quorum: app. non recip. Mynf. cent. 4. obs. 50.

cum nulla fortior) l. unic. C. de confessi. l. qui de inofficio. D. de in. offic. test.

265. *Probatio per confessionem aduersarij potest fieri post elapsas omnes dilationes datas ad probandum: sicut & ipsa confessio fit in quacung, parte Iudicij, etiam post sententiam.*

Mynf. cent. 1. obs. 94.

266. *Confessio extra ius emissa quando continet causam obligatoriam, inducit probationem contra confitentem.*

textus elegans in l. Generaliter 13. C. de non nu. pecun. lib. 4. tit. 30. Non tamen indistinctè confessio præiudicat confitenti: imò multa ad hoc requiruntur, quæ enumerat glo. & ibi Abb. & alij in c. fi. de confessi. Et sec. cõmunem opin. confessio extra Iudicium debet fieri parte præsentem. Hart. Hartm. tit. de confessis in pract. obser.

267. *Vnde si quis vult ex cõfessione vel in scriptis vel ore facta agere contra confitentem: non debet agere præcisè ex ipsa confessione, vel ex scriptura in qua confessio continetur: sed agendum est ex reali seu actuali obligatione: & postea in termino probatorio ad confirmationem intentionis, producendum est instrumentum confessionis, vel testes qui idem probant: Et tunc obtinebit.*

in qua confessio continetur) puta dicere, Titium fuisse confessum se ab eo recepisse, centum libras in depositum, & producere instrumentum confessionis: si ita agit succumbit, quia videtur experiri sine actione, cum confessio etiam in scriptis facta non producat obligationem: ergò nec actionem.

actuali obligatione) dicens se realiter & actualiter deposuisse centum penes Titium.

tunc obtinebit) ut habet pulchrè Ang. Inst de Act. §. sequens alia. in 4. col: Bald. in sua practica, fol. 38. col. 1. not. Hartm. Hartm. in pract. tit. de confessis.

DE PROBATIONE PER TESTES.

CAPVT XV.

268. *Per testes si probatio instituat: ante omnia diligens & eruditus Aduocatus, ex ipsis articulis interrogatoria, siue interrogationes formabit, in quibus consciendis accuratè omnes cause principalis circumstantias expendere debet, ne interrogatoria super eo proponat, quod probatum, magis parti sua nocere, quàm prodesse possit.*

ex ipsis articulis) Andr. Geyl. lib. 1. obs. 95. no. 4.

omnes cause principalis circumstantias) Andr. Geyl. d. loco. no. 5. circa fin.

269. *Testium autem productio sumptibus producentis fieri debet, siue ab Actore ad probandos articulos positionales, siue à Reo ad defensionalium probationem producantur. Et hos sumptus victus victori refundere cogitur, nisi ex iusta causa litigandi compensatio expensarum facta sit.*

Andr. Geyl. d. lib. 1. obs. 99. in pr. & no. 1.

270. *Cauere tamen Iudex vel Commissarius debet ne testes ultra definitum à iure tempus, puta quindecim dies in loco examinis detineat, aliàs etiam venia non petita discedere, & domum redire possunt.*

text. in l. si quando. C. de testibus. Andr. Geyl. d. lib. 1. obser. 99. no. 6. & 5. in fin.

271. *Testis iniuratus nullam fidem facit. Tota enim substantia depositionis testium consistit in iuramento veritatis. Et Iudex non obstante renunciatione partium, testi iuramentum deferre potest, si ita ei videatur: nisi remissio facta sit Iudicis autoritate.*

l. Iurisiurandi. C. de testib. c. licet. Extr. eod. Andr. Geyl. lib. 1. obs. 108. no. 1. c. Nuper nobis. Extr. cod.

veritatis) ibid. no. 3. verb: ut sc. veritatem dicat.

Iudex non obstante &c.) ibid. no. 4. circa fin.

272. *Porrò in controuersis criminalibus & pecuniariis, quilibet testimonium dicere potest cui testimonij dictio non est interdita.*

l. 1. in pr. D. de testib.

273. Est autem interdictum quibusdam testimonium, quia nullum habent iudicium, ut sunt furiosi & mente capti: quibusdam verò, quia imperfectum & lubricum habet iudicium, ut sunt impuberes & minores 25. annis in causa criminali, mulieres in testamentis, non item in ceteris actibus.

Impuberes & minores) textus in l. 3. testium §. Lege Julia, D. de testibus l. 19. Inuiti, in fi. D. d. t. l. 20. In testimonium. D. d. t.

Furiosi) l. 20, qui testamento, D. de testam. §. Ne furiosus quidem,

Mulieres) l. 20 qui testamento, §. Mulier D. d. tit. de testam.

non item in &c.) d. §. Mulier. c. quoniam Extr. eo. l. Ex eo. D. de testib.

Parentibus & liberis) l. testis 9, D. de testib. l. 5. parentes. C. cod. c. super eo, quod &c. Extr. cod.

Consanguineis & Affinibus) l. 4. lege Julia & l. seq. D. cod. de testib.

274. Quibusdam verò testimonium denegatum est, propter presumptam erga eos affectionem, pro quibus, seu aduersus quos testimonium ferunt, utpote parentibus & liberis inuicem & consanguineis, & affinibus.

275. Eadem quoq; ratione domestici, utputa maritus & uxor, dominus & famulus, similesq; persone nec pro se, nec aduersus se inuicem dicendi testimonij ius habent: licet plures testes ex una domo, alieno negotio adhiberi possint,

Domestici) textus in l. 2. C. de testib.

Dominus & servus) l. servos 7, C. cod. l. testes. 24. D. cod.

licet plures testes ex una domo &c.) l. 17. pater & filius. D. cod.

maritus & uxor) c. super eo quod à nobis tua devotio &c. Extr. cod.

276. Eadem etiam ratione in Appellationis causa is testis esse prohibetur, qui in principali causa appellantis uel Procurator uel Aduocatus uel executor fuit.

l. fin. D. h. tit. de testib.

277. Deniq; amicorum magna sibi inuicem necessitudine deuinctorum testimonium simili ratione improbatum est.

l. 3. testium fides. circa princ. D. cod. verb. uel amicus ei sit, &c. l. 4. Eos testes C. cod. c. quoties. Extr. cod.

278. Quemadmodum & propter contraria affectionis praesumptionem inimicis capitalibus dicendi testimonij ius non conceditur.

d. l. 3. testium fides circa princ. D. de testib. verb. an inimicus ei sit. &c. d. c. quoties. verb. ut juret se non privato odio. &c. Extr. eod. Auth. Si testis, vellic. si verò dicatur odiosus. l. 13. si quis. versic. nisi ostenderit inimicitias. C. eod.

279. *Præterea propter personarum reuerentiam quidam, ut puta serui & liberti, à dicendo testimonio excluduntur.*

Propter reuerentiam personarum) d. l. 3. testium §. 4. in fi. verb: nam quidam propter reuerentiam &c. l. libertorum. l. seruos. C. eod.

280. *Alij quoque propter infamiae notam ad testimonij fidem non admittuntur, ut sunt y qui in publico iudicio vel ob carmen famosum damnati, qui periuri, qui excommunicati, quiq; alia veliuris vel facti infamia notati sunt.*

Propter infamiae notam) l. testium 3. §. 4. in fi. verb: alij verò propter notam & infamiam &c.

Publico iudicio damnati) d. l. Lege Iulia. l. scio. l. Repetundarū D. de testib. Qui ob carmen) l. ob carmen. D. eod.

Qui periuri) c. testimonium post princip. Extr. eod.

Qui excommunicati)) c. decernimus. Extr. de sent. & excommun.

281. *Imò etiam in criminibus y à perhibendo testimonio regulariter arcentur, qui criminaliter accusati, nec dum absoluti sunt.*

c. fin. Extr. Eod. de testib.

282. *Sicuti & eorum testimonium in causa tam ciuili quàm criminali reprobatur, qui testimonij ferendi tempore criminibus obnoxij probantur: licet antea de huiusmodi criminibus conuicti non fuerint.*

obnoxij probantur) c. testimonium. in pr. Extr. eod.

licet antea &c.) c. super eo. 13. Extr. eod.

283. *Dentq; eiusdem criminis socius aduersus socium super eodem crimine testimonium dare non potest nisi forè Simonie crimen fuerit, atque ex eo ciuiliter non criminaliter agatur. Hoc enim casu proxeneta, si inde nil emolumentum consecuti sint, in sceleris detestationem, contra eiusdem authores ad testimonium specialiter admittuntur.*

eiusdem criminis socius) c. veniens. 10. Extr. eod. c. personas. 20. Extr. eod. l. quoniam. 10. C. eod.

nisi forte &c.) c. 1. de testibus. in 6.

284. *Alias in causis tam pecuniarijs quàm criminalibus pro-
xenetæ, propter præsumptam eorundè, erga id quod gesserunt,
affectionem à dicendo testimonio, regulariter repelluntur, nisi
utriusq; partis consensu admittantur.*

l. servi 7. D. de testib. & l. ob carmen. verb. ut si res exigat. cod.

NB. Mynsing. centur. 3. obser 16.

285. *Et si verò supra scripta omnes personæ regulariter inte-
stabiles sint, eorundem tamen testimonio nonnunquam credens
dum erit: si alia probatio ad eruendam veritatem haberi non
possit: ne probationum inopia veritas facile supprimatur.*

Novel. 90 §. Quoniam verò legem &c.

286. *Illud certum est, nullum idoneum testem in re sua in-
telligi.*

l. Nullus. D. de testib. l. 10. C. cod.

287. *Et quamvis dubitatum fuerit, an Monachi testes ido-
nei esse possint, verius tamen est posse: etiamsi ex mendicantiù
numero sint.*

Idonei esse possint) arg. clem. Exivi de Paradiso. de verb. sig.

Verius tamen est &c.) c. nuper 51. Extr. codi;

288. *Hi verò quibus citatione facta testimonium denuncia-
tum est, si vel odio, vel favore, vel timore se subtrahant, etiam
inuiti testimonium dicere coguntur: ne sua malitia veritatem
facile occultent: idq; obtinet tam in criminalibus quàm civi-
libus causis.*

Coguntur) c. 1. Extr. de testib. cog. l. si quando. C. cod.

ne sua malitia) c. quisquis. ii. q. 3.

tam criminalibus quàm civilibus) c. super ijs. cum seq. Extr. de testib.
cog.

289. *Si tamen hi vel valetudinarij, vel senes, id est 70. annis
maiores sint, propter corporis sui, & sensuum interiorum imo
becillitatem, à testimonio dicendo, sicuti & à reliquis publicis
muneribus excusantur.*

l. Inuiti 8. D. de testib.

70. annis maiores) l. maiores, 3. D. de jur. immunita. lib. 50.

290. Idemq;

290. *Idemq; si milites sint, si cum Magistratu Reipub. causa absint, si deniq; alio quouis iusto impedimento detenti ad ferendum testimonium uenire non possint.*

d. l. inuiti 8. & l. inuiti 19. D. de testib. l. 2. §. 1. D. Si quis cautionibus in Iud. sistendi causa &c. lib. 2. tit. 11.

291. *Aduersarius testes productos admittere potest cum protestatione & saluis exceptionibus.*

Nam hæc protestatio prodest, ut etiam testium examinatione facta protestans nihilominus excipere possit, ubi alias regulariter non posset c. presentium 31. verb. nisi forsan antè publicationem, id fuerit protestatus. Extr. eod. de testib.

292. *Examinatione testium legitimè facta: producentis aduersarius ad probationem exceptionis in testium examinatorum personas, antè se obiecta, admittitur, si antè à Iudice non fuerit admissus: & hac probatione testes probatorios reprobare poterit: sicuti & uice uersa primus producens alijs testibus adductis, præstitoq; malitiæ uitandæ iureiurando, eiusdem testes licitè refutare poterit: ulterius uerò testium reprobatio permissa non est.*

c. licet dilectus. 49. Extr. eod. de testib. Andr. Geyl. lib. 1. obs. 106. no. 7. ubi de reprobatione testium.

293. *Hoc peractò, Litigatores, si uelint, plures testes producere possunt: Si uerò nolint, renunciare debent testium productioni, Et tum testium dicta publicantur.*

plures testes producere possunt) Andr. Geyl. lib. 1. obser. 103. no. 6.

publicantur) Geyl. lib. 1. obs. 103. no. 5. versic. dicunt publicatione &c.

DE PUBLICATIONE ATTESTATIONVM. CAPVT XVI.

294. *Quòd si publicatio hæc attestationum fuerit intermissa: & nihilominus sententia feratur: Est quidem talis sententia contra ius litigatoris, non autem contra substantialem ordinem Iudiciorum. Et ideò transit in rem indicatam, si ab ea intra decendum non appelletur.*

Myensing. centur. 4. obser. 52. Andr. Geyl. lib. 1. obser. 105. no. 1.

295. *Publicatione facta: super iisdem vel directò contrarijs articulis, in eadem vel alia instantia: iisdem vel alijs testes produci regulariter nequeunt.*

Andr. Geyl. d. lib. 1. obser. 105, no. 2. & seqq. ubi limitat. Reg.

296. *Verum iam partis producentis Aduocati erit officium, depositiones testium publicatas diligenter reuoluere, & ex ijs omnia quæ ad clientis sui intentionem fundandâ faciunt, summa industria colligere.*

297. *Sicut ex contrario Aduocati partis aduersa erit, attestationum publicarum vitia diligenter annotare, eaq; excipiendo obijcere: quòd scilicet dicta testium obscura sint: quòd titubando & trepitando, uultumq; subinde mutando prolata: quòd varia, diuersa, inconstantia: quòd contraria: quòd singularia: quòd pugnantia, & c.*

Obscura) c. cum clamor 53. vers. verum quod apertis & c. Extr. de testib. Obscurè enim dictum pro non dicto habetur l. de ætate 11. §. nihil interest D. de inter. act. nisi fortè declaretur vel corrigatur. c. præterea. in fi. Extr. de testib. cog.

Quòd varia & diuersa) l. 2. D. de testib. c. cum Ecclesia. vers. nos igitur. Extr. de caus. poss. c. dilectus. Extr. de temp. ordinat.

Inconstantia) Imò testis variationis & inconstantia suæ nomine, à Iudice examinante competente puniri debet. l. qui fallō D. de testib. l. Eos qui D. Ad L. Cornel. de fall. c. super ijs. Extr. de pœn.

Quòd singularia) l. Iurisiurandi post princ. C. de testib. d. c. veniens r. c. cum à nobis. Extr. de testib. c. bonæ memoriæ. vers. contra. c. cum dilectus. vers. nos verò. circ. fin. Extr. de Elect.

Contraria pugnantia) c. licet. causam. vers. quanquam Extr. de probat.

298. *Præcipuè autem & potissimum Iudex in testibus, eorumq; depositionibus considerare debet autoritatem personarum, qualitatem testimoniorum, & numerum testium.*

Mynf. cent. 4. obser. 38. & cent. 1. obs. 93.

DE PROBATIONE PER INSTRUMENTA.

STRUMENTA. CAPVT XVII.

299. *De probatione per instrumenta in primis sciendum, eorum appellatione, scripturas ad rerum gestarum fidem probandam confectas, proprie intelligi.*

l. cum res. C. de probat. improprie sumitur in l. i. D. de fid. instrum: & in c. pervenit 1. Extr. de testibus cog.

300. *Et horum alia sunt privata: alia publica.*

301. *Privata sunt que privata persona manu privatim conscripta sunt: aliog, nomine domestica dicuntur.*

l. instrumenta. C. de probat.

302. *Hec autem instrumenta privata pro scribente regulariter nullam fidem faciunt: nisi forte à Mercatoribus conscripta: Vel trium pluriumve idoneorum testium subscriptione munita: vel à scribentis adversario approbata: Vel contra scribentem exhibita: vel deniq, alio iusto adminiculo sulta fuerint.*

nullam fidem) l. rationes. cum Auth. seq. l. Exemplo. C. de probat.

nisi forte à mercatoribus) Libri Mercatorum quando probent. Vide Andr. Geyl lib. 2. obser. 20. per tot. & no. 3. &c.

trium testium subscriptione) Andr. Geyl. lib. 2. obser. 25. no. 7. Et l. scripturas. in fi. C. qui pot. in pig. ha.

à scribentis adversario probata) l. publica. §. fi. in fi. D. de pos.

contra scribentem) l. generaliter C. de non nu. pec. l. si ex cautione l. In contractibus in pr. C. de non nu. pec.

alio iusto adminiculo) l. cum de indebito. verf. fin. D. de probat. c. cautio. Extr. de fide instr.

303. *Publica verò instrumenta sunt, que publica persona, uti pote tabellionis manu debita forma conscripta sunt. Et hæc nisi testibus impugnentur, plenam fidem faciunt.*

nisi impugnentur) quia rei veritas potius quam scriptura perspicitur debet l. i. C. plus valere quod agitur &c.

304. *Sunt tamen nonnullæ scripturæ publicæ quas non licet testibus impugnare, ut sunt monumenta publicæ, libri ciuitatum, & cætera huiusmodi.*

l. census D. de probat. l. ul. C. Arb. tut. Mynf. cent. 4. obs. 39. circa fin.

DE PROBATIONE PER PRÆSUMPTIONES. CAPVT XVIII.

305. *Interdum plena quoq, & legitima probatio per præsumptiones efficitur. Tria enim iuris regula est, quòd quando iuris*

H 3 præsumptio

presumptio est pro aliquo, releuetur ipse ab onere probandi, & in aduersarium transferatur.

Mynf. cent. 5. obser. 68 in pr.

306. *Quinimò aduersarius qui contrarium probare nititur, duriore oneratur probatione.*

Mynf. d. cent. 5. obl. 68 in medio & in fi. &c.

307. *Presumptiones autem alie temerarie & leues sunt: alie probabiles & verisimiles, que nonnunquam adminicula vocantur: alie violenta seu vehementissima: que nonnunquam & indubitata indicia nuncupantur.*

adminicula vocantur) c. cum causam. 13. Extr. de probat.

certa & indubitata inditia) l. Inditia. C. de rei vind

Sed quomodo hæc tria genera discerni queant, totum hoc relinquitur arbitrio Iudicis, ut is ex negotij qualitate & circumstantijs, & ex æquo bono arbitretur, quando præsumptio ad plenam probationem sufficiat vel non. Vnde vulgò dicitur, omnem præsumptionem arbitrariam esse, ex l. cum de ætate. D. de probat. & l. 3. D. de testib.

308. *Temeraria presumpcio iure respuitur, nec aliquam probationem facit. Probabilis verò semiplenam fidem facit, que si velsama publica, vel alijs legitimis adminiculis inuetur, plenam probationem faciet.*

Temeraria iure respuitur) c. Inquisitioni vers. in secundo. in fi. Extr. de sent. excommunicationis.

probabilis semiplenam) d. c. Inquisitioni. in fi.

plenam probationem) c. præterea 27. vers. respondemus. Extr. de testib.

309. *Violenta autem presumpcio etsi alijs adminiculis sulsa non sit, non minorem tamen veritatis fidem, quam instrumenta & testes facit,*

d. l. Inditia C. de rei vind. arg. l. filium. in pr. D. de his qui sunt sui vel al. l. l. fin. C. de probat. c. adferte c. liceris. Extr. de testib.

310. *Violenta presumptionis alia est iuris tantum, cum in dubio ius aliquid presumit, nec super presumpcio ulterius disponit. Alia iuris & de iure, cum in dubio lex vel canon aliquid presumit, presumpcionem confirmat, & contrariam probationem improbat.*

alia est iuris tantum) quæ probabilis tantum est & contra quam admittatur probatio

alia

alia iuris & de iure) Iuris, quia de Iure fluit: de jure, quia de ea jus factum est.

Hæc vim necessariæ probationis obtinet, sic ut contrariam probationem non admittat, quando sc. lege id nominatim constituitur, ut in l. Antiquæ C. Ad Maced. l. fin. C. Arbitr. tur. l. A divo. §. si pignora D. de re jud.

311. Deniq; alijs legitimis probationibus deficientibus, ad eam probationis speciem que per iusiurandum litis decisivum fit, recurri solet: quod subveniendum sit probationibus, nec nimium coarctanda, ne veritati præiudicetur.

recurri solet) c. 2. Extr. de probat:

quod subveniendum &c.) Andr. Geyl. lib. 1. obser. 91. no. 7.

312. Iusiurandum vel est iudiciale, quod litem terminat in iudicio, de quo solo hic agimus: vel extra iudiciale, quod extra iudicium defertur, lites non terminat: sed iras & controuersias finit. De quo nihil in præsens.

quod litem terminat) l. 1. D. de Iurejur. l. pen. post princ. verf. Omne. C. eod. de quo tantum hic agitur.

lites non terminat) quia lis nondum est: Lis est ubi in Ius vel in Iudiciū ventum est: antequam in Iudiciū veniatur controversia est, lis non est.

313. Iudiciale rursus vel est voluntarium: vel necessarium: vel iudiciale in specie.

Rubric. D. de Iurejur. sive voluntario, sive necessario, sive iudiciali.

314. Voluntarium interpretes describunt, quod ex sola & mera voluntate partium proficiscitur, aut ex consensu utriusq; partis, aut unius tantum. Et ab initio ab una parte potest suscipi, vel non suscipi: sed si semel est susceptum, non potest reaferrî. Rectè.

Voluntarium) Nam is cui defertur iusiurandum in Iudicio sive à parte sive à Iudice l. 12 §. Sin autem. C. de reb. cred. & Iurejur. non nisi volens jurat: ideoq; id iusiurandum venire dicitur ex pactione & conventionel. 1. l. 26. §. ul. l. sed etsi servus. & l. ul. D. de Iurejur.

315. Necessarium esse volunt, quod immediatè per Iudicem defertur parti, & quod pars necessariò cogitur subire. Minus rectè.

Quoties quæso appellatur à delatione Iuramenti? Ergò non necessariò præstatur.

316. Imò id solum necessarium verè dicitur quod ab altera parte

parte cui delatum est, refertur: quia is cui refertur, necessario iurare cogitur, nec ullo modo eam conditionem rejcere potest.

l. pen. §. sed iuramento C. h.

Quis enim ferendus est ad appellationis veniens auxilium, in ijs quæ ipse facienda procuravit? ait Iustin. dicto loco.

317. *Judiciale vocant, quod pars litigans desert parti litiganti in iudicio iudice approbante. Et sic quidem iudiciale iurandum in genere describi potest.*

Et sic quidem) quia omne iuramentum litis decisorium sub ipso iudice datur. d. l. 12. §. Omne. C. d. tit. de reb. ere. & iur.

318. *At melius in specie dicitur iudiciale quod ex autoritate & officio iudicis, dum vel interloquitur, vel in ipsa sententia definitiva etiam inuitis litigatoribus desertur, & iterum recusari potest.*

dum vel interloquitur) d. l. pen. C. cod. l. 31. & 34 §. ul. D. de iurciur. vel in ipsa sententia definit) l. 11. C. de sent. & interlocut. om. jud.

319. *Septimo termino Reus aduersus Actoris probationes excipere debet: nisi forte causa magnitudo & difficultas longiorem dilationem desideret, quæ illi tum à iudice decerni solet.*

in ordinat. Cam. tit. 18. parte 3.

320. *Octauo termino Actor producit Replicas & alia omnia, quæ ad intentionem confirmandam facere videntur: Reus petit exempla & dilationem ad duplicandum.*

in ordinat. Cam. tit. 19. parte 3.

321. *Nono termino Reus similiter duplicas suas & omnia sibi utilia exhibet: mox decernitur terminus ad concludendum.*

in ordinat. Cam. tit. 20. parte 3.

322. *Decimo termino ex scripto concludit Actor, ita tamen ne quid noui adferat, nisi iureiurando affirmet, se tum primum id rescivisse. Reo quoque datur dilatio ad concludendum.*

in ordinat. Cam. tit. 21. parte 3.

323. *Vltimo termino Reus similiter suas conclusiones, ex Actis tantum deductas edit, citra omnem nouitatem: vel si quid noui post conclusionem alter litigatorum accidisse velit asserere, petere debet rescissionem conclusionis quæ impetrat a sibi utilia ex scripto proponit, cui aduersarius suas defensiones obijcit.*

in ordinat. Cam. tit. 22. parte 3.

DE CONCLUSIONE CAUSAE.

CAPVT XIX.

324. *Etsi enim conclusio non sit de substantia Processus, ita ut absq; vitio nullitatis omitti possit: tamen in Camera nulla sententia publicatur, ne Interlocutoria quidem, nisi in causa legitime conclusum sit: parte verò concludere nolente, Iudex ea inuita, in contumaciam causam ex officio pro conclusa acceptare, & in principali pronunciare poterit.*

Andr Geyl. lib. 1. obser. 107. no. 1. & 2.

325. *In causa verò conclusum dicitur, quando vtrinq; probationibus & allegationibus renunciatur.*

Andr. Geyl. d. lib. 1. obser. 107. no 3.

326. *Renunciatione conclusionēq; in causa à partibus vtrinq; facta, Prætor ad principalis negotij decisionem progredietur: utq; ea melius expediatur. totius causæ processum Referenti & correferenti discutiendum cõmit: it: qui ipsum diligenter discussum, et sub compendio restrictum, Prætori atq; Senatui intra certam diem referant.*

Ex communi praxi & usu forensi omnium ferè Iudic: Et præcipuè Iudic. Cam imp

327. *Relatione facta, prætor secum & cum Assessoribus omnia Iudicij acta, & totius causæ merita ad inuicem conferre, atq; ex illorum collatione, quid sibi diffiniendum sit, plenius de liberare debet.*

328. *Examinatione consultationeue facta, statim ex eo quod inter ipsos conclusum fuerit. sententia vel absolutoria, vel condemnatoria, & ipsius negotij diffinitiva concipietur & conscribetur.*

Ex ordinat Cam. & communi usu forensi &c.

DE SENTENTIA.

CAPVT XX:

329. *Et quamuis regulariter partes ad audiendam sententiam*

I

tiam

tiam definitiuam de Iure cōmuni citari debeant: tamen in Iudicio Camere Imperialis citatio ad audiendam sententiam, tam in definitiuis, quàm interlocutorijs non requiritur: verum sufficit partes semel ad totam causam legitimè & peremptoriè citatas fuisse.

Andr. Geyl. lib. 1. obser. 109. in pr. & n°. 3.

330. Quòd si lis mota est super causa priuilegiata, ut sunt causa violata seu fracta pacis, causa spoli, executionum, alimmentorum, miserabilium personarum, pupillorum, captiuorum, & id genus alia, ubi periculum in mora existit, huiusmodi cause præ ceteris expediri, & maturè ad referendum, perq; sententiam diffiniendum committi debent.

In ordinat. Cam. tit. 47. parte 3.

331. Sin agatur de causa non priuilegiata: tum si recens est conclusum in causa, postponenda est antiquiori, nisi periculum sit in mora: sin iam dudum est conclusum, cause priores & antiquiores ratione cōclusionis, præ ceteris primo quoq; tempore, quoad fieri potest, determinande, & per sententiam diffinienda sunt.

In ordinat. Cam. tit. 47. parte 3.

332. Decretis atq; conceptis sententijs diffiniuis vel interlocutorijs, eadem presente Pratore & omnibus Assessoribus eius Audientia publicanda sunt: idq; patente ianua dicasterij pro veteri more fieri debet. Et tunc post publicationem sententiarum, audientia inchoanda est.

In ordinat. Cam. tit. 47. parte 3.

333. Et licet causa agitata sit per Procuratorem, tamen sententia concipitur in personam domini indistinctè: excepta causa iniuriarum, in qua, ad euitandam infamiam, sententia in Procuratorem fertur, pro arbitrio Iudicis, & qualitate iniuriarum:

Andr. Geyl. lib. 1. obser. 111. in pr. & n°. 2 & 3.

334. In sententia autem ferenda, sicut in reliquis Iudicij actibus, Index iustitiam & aequitatem ante oculos semper habebit.

arg. ab omni prava affectione alienus erit; aliàs punietur, & parti lese ad id omne condemnabitur.

æquitatem antè oculos) l. quod si Ephesi. in fin. D. de eo quod certo loco. l. quod utiliter. §. Titius. D. de nego. gest.

aliàs punietur) l. ult. C. de pœna iudic.

335. *Et licet Regula, sit, sententiam debere conformem esse libello, nec aliud continere, quam fuerit petitum: sunt tamen multi casus, in quibus toleratur libelli siue petitionis & sententia discrepantia.*

Mynf. centur. 4. obser. 81.

336. *Hinc Iudex victum victori in litiis Expensis, victorie iuramento, vel Iudicis arbitrio taxandis (nisi fortè victus instam & probabilem litigandi causam habuerit: & victor vices rit ex iuramenti suppletionem) condemnare debet.*

Hinc Iudex &c.) l. properandum. §. siue autem C. de iud. l. Eum quem temerè in pr. D. de iud.

(nisi fortè) Auth. de iudic. §. oportet.

& victor vicerit &c.) Bald. in Auth. generaliter. no. 11. C. de Episc. & Cleric.

337. *Imò potest Iudex condemnare Reum conuentum in fructibus interesse vel expensis & usuris, siue petitæ sint, siue non: maxime quando Litigator sibi ius & iustitiã administrari petijt.*

Mynf. cent. 4. obser. 55.

338. *Ceterùm iniustitiæ atq; iniquitatis nomine sententia diffinitiuæ, quæ ipso iure subsistit, vel per in integrum restitutionis beneficium rescindi, vel per supplicationis refugium, vel per appellationis auxilium impugnari potest.*

per in integ. restit. benefic. rescindi) C. Si adversus rem iud. per tot. vel per supplicationis refugium) l. 4. si quis. & auth. seq. C. de precib. Imp. offer.

vel per appellationis auxilium) tit. D. & C. de Appellat. per tot.

DE SECUNDA INSTANTIA SEV de Appellationibus.

CAPVT XXI.

339. Quoniam verò sententiæ definitivæ per Iudicium imperitiam iniquitatem & probationum inopiam malè latæ ipso iure subsistunt: ne per decem dierum lapsum in re iudicata transeant: iure tam civili quam Canonum Appellationis remedium meritò introductum est.

ipso iure subsistunt) c. cum inter nos. in fi. Extr. de sent. & rejud. l. i. vers. Item cum. in fi. D. qua sent. sine appellat. rescind.

340. Eo enim ipso nonnunquam Iudicium imperitia iniquitasve corrigitur, & sententiæ malè latæ in melius reformatur: nonnunquam probationum defectus in principali controuersia emergens, in Appellationis causa suppleri potest.

Eo enim ipso &c. l. i. in pr. D. de Appellat.

suppleri potest) l. per hanc vers. sed et si. C. de temp. appellat.

341. Appellare non solum possunt, qui condemnati & condemnatione grauati sunt: sed etiam omnes, quorum interest sententiam latam non esse, siue aduersus eos, siue alios lata fuerit: nec refert, an pecunie intuitu intersit, an solius affectionis pietatisue respectu.

l. i. D. de Appellat.) sed etiam) l. ab Executore. 4. cum l. seq. l. tutor. D. de Appellat. c. cum super Extr. de sent. & rejud.

quorum interest) l. i. D. de Appellat. recip. l. 2. in fi. D. quando appell. nec refert) d. l. i. D. de Appellat. recip. l. 2. in fi. D. quando appell.

342. Circa causas appellationis quatuor præcipuè considerari solent quæ probanda sunt per Appellantes: primum quod fuerit appellatum: idq. vel viua voce, vel in scriptis.

Mynsing centur. 3. obser. 15. Ex qua etiam seqq. theses desumptæ, usq. ad 352.

343. Nam si in continenti à diffinitiva appelletur, potest appellari viua voce: & sufficit quod grauatus dicat Appello, idq. scribi curet per Notarium ad acta.

344. Si uerò appelletur ex interuallo post latam sententiam, se nper in scriptis appellandum est, aliàs appellatio non valet.

345. Sin ab Interlocutoria appelletur se nper id in scriptis fieri:

fieri debet, siue statim, siue ex intervallo, nisi habeat vim de-
finitiuam.

346. Deinde quod Appellatio fuerit facta ex iusta causa, quam
etiam in processu probare oportet: siquidem ab Interlocutoria
appellatur, nominatim & in specie omnes causae grauaminis ex-
primi debent: si à definitiua, sufficit generaliter si dicat ap-
pellans se grauatum esse.

347. Si tamen causa grauaminis in mero iure consisteret, a-
deo quod nullam facti probationem requireret, vel vim defi-
nitiuam haberet, valet Appellatio ab Interlocutoria etiam sine
causae expressione.

348. Tertio requiritur, quod intra decendum seu decem dies
Appellatio fuerit interposita.

349. Denique, quod intra tempus legitimum vel à Iudice præ-
scriptum Appellationis facta sit prosecutio: utpote in Iudicio
Camerae, intra semestre.

350. Ex his quatuor requisitis unum si deficiat, Appellatio
censetur deserta esse.

351. Porro notandum in scriptis Appellationem fieri, quan-
do porrigitur libellus Appellatorius scriptus: aliàs si quis uiua
voce dicat appellationem, & Notarius illam deinde in scrip-
turam redigat, non dicitur appellatio facta esse in scriptis: sed
elapso decennio, ad appellandum concessio, sententia transit in
rem iudicatam.

352. In appellatione autem illud maximè spectandum, An sum-
ma priuilegio de non appellando sit conformis, nec ne.

Mynf. cent. 5. obser. 83. Geyl. lib. 1. obser. 119. no. 5.

353. Merita uerò causae principalis ante litem contestatio-
nem in contro uersiam uel dubium uocari, & per consequens in
recipienda appellatione attendi non debent.

Andr. Geyl. lib. 1. d. obser. 119. no. 6.

354. Nam utrum appellatio sit frivola, nec ne, merita cons-
cernet, & in calculo ferendae sententiae discuti debet.

Andr. Geyl. d. lib. 1. obser. 119. no. 6. in fi.

355. Quod si quis pluries appellarit, stat in ipsius arbitrio, quam uelit prosequi: una tamen electa, reliqua concidunt.

Mynf. centur. 1. obser. 7. in fi.

356. Pendente Appellatione, quando Appellans aliquid innouat, uel attentat in præiudicium aduersarij, tum ex hoc ipso Appellationem deseruisse censetur.

Mynf. cent. 2. obser. 50.

357. Termini huius secunda instantia precipui tres sunt. Ante omnia offertur supplex libellus, cum mandato (si Procurator supplicat) uel mandati testimonio: mox citatio decernitur, & terminus definitur.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

358. Termino adueniente Appellans per se aut per Procuratorem comparet & exhibet citationem insinuata, unã cum inhibitionibus & compulsorialibus si quæ antea fuerunt impetrata & ad executionem perducta: simulq; producit instrumentũ Appellationis, Acta prioris instantia, & libellum Appellationis: omnia designata literis A. B. C. D. & c.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

359. Et quò magis exhibere Acta possit Appellans, post interpositam appellationem, etiam si literas compulsoriales adhuc nullas impetrauit, testatò adire potest Iudicem à quo appellatum est, & petere Apostolos, seu literas testimoniales, unã cum Actis prioris instantia: offerēs cautionem de salario scriptoris: Et, si uult, potest appellans adhibere Notarium qui responsurum Iudicis in breue redigat instrumentum.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

360. Si lude x non deat acta, tunc Appellans uel eius Procurator hoc primo termino impetrat compulsoriales: his iudici oblati, si adhuc expresse renuat, aut tacitè Actorum editionem differat: potest Appellans ad penam compulsorialibus insertam procedere: si uerò edidit Acta, appellans ex his concipit libellũ, atq; hoc termino, unã cum Actis producit.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

361. Et si sorte lude x clausa & obsignata dedit Acta, necesse est ut ea qualia sunt, sub iureiurando ad Iudicem superiorem,

deferat, ut ille saluis sigillis aperiat, & Appellanti ad libelli compositionem restituat.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

362. Itaq; si vel ipse Appellans vel eius Procurator hoc termino tantum exhibere potest testimonium, se Acta petiisse, sed impetrare non potuisse, non compelli potest ad libellandum: (ut loquuntur) multo minus pro contumace haberi debet, donec Acta recipiat.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

363. Caterum si à sententia Interlocutoria irrevocabiliter gravante (qua tamen vim sententiæ definitivæ non habuit) appellatum fuit, sufficit si Appellans instrumentum appellationis loco libelli apud Iudicem repetat, & breuiter pronunciari petat, quod nulliter aut malè pronunciatum, & benè appellatum sit.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

364. Vbi verò ab interlocutione vim definitivæ habente, vel à sententia definitiva fuit appellatum: ibi necesse est, ut hoc termino libellus Appellatorius exhibeatur.

In ordinat. Cam. tit. 31. parte 3.

365. Planè circa interlocutionem, quasi definitivam, concluditur libellus, ut antè dictum: at circa definitivam adijcitur, Peto vestra sententia pronunciari, quod nulliter vel malè definitum, & benè pronunciatum sit: Iccirco aduersarium iuxta actionem in priori Iudicio editam condemnari.

In ordinat. Cam. tit. 31. parte 3.

366. Quòd si fortè inhibitiones cum citatione: & compulsorias antè fuerunt impetratæ, ac priori Iudici insinuatæ: ea hoc tempore simul Appellans reproducere, & quidquid aduersus ea actum fuit, scripto proponere debet concludendo ad pænam inhibitioni insertam.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

367. At si nullæ inhibitiones fuerunt decretæ: & pendente appellatione attentetur aliquid, seu innouetur: licet Appellanti scripto id cõqueri, ac petere ut omnia attentata restituantur in integrum, quodquidem celeriter experiri debet.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

368. Interea tamen Appellationis causa non est differenda: sed utraq; causa suo ordine est cognoscenda: nisi forte attentata fuerint notoria, vel in continenti probari possint. Tum enim ante omnia restituenda sunt.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

369. Reus prouocatus hoc termino primo, petit omnium eorum que Actor edidit exempla: & ad describendum dilationem.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 31.

370. Secundo termino, si Appellatus vult Appellationem impugnare: & contra deuolutionem, vel alias, dilatorias exceptiones obijcere: eas articulatim proponit.

371. Si vero nullas habet impugnationes: litem contestari potest: quam vicissim ipse Appellans contestari tenetur: licet in causis appellationis processus ob omissam litem contestationem non corruat, si modo in prima instantia litem contestatio intercesserit.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 32.

372. Quod si Appellans articulos nullos vult proponere: statim cum litem contestatione concludere, vel ut ulterius procedatur, petere potest. Concludente statim Appellante, prouocatus petit dilationem ad ulteriorem processum.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 32.

373. Tertio termino, si ante Appellans articulos libelli appellatorij repetijt: Appellatus is respondet: si vero Appellans ante petijt dilationem articulandi, seu ulteriorem processum: iam scripto concludet: quo casu prouocato datur dilatio ad respondendum & concludendum.

In ordinat. Cam. tit. 33. parte 3.

374. Post hoc scriptum neutri permittitur ulterior disputatio: sed utraq; pars simpliciter concludere tenetur.

In ordinat. Cam. tit. 33. parte 3.

375. Deniq; si Appellans in causa principali noui aliquid vult proferre, vel priora magis declarare, aut confirmare: potest id articulatim facere: & hoc casu, eodem procedetur, quo in prioris instantia, probationis ordine.

In ordinat. Cam. parte 3. tit. 33.

376. Pars

376. *Pari ratione si Reus conuentus nouas exceptiones vult proponere ac probare, admitti debet.*

In ordinat. Cam. parte 3, tit. 33.

377. *His omnibus perfectis & sententia lata: Iudex vel Magistratus rem iudicatam exequi debet: & primum res mobiles animales pignori capere, & distrahere: quarum precium si non suffecerit, etiam res soli capi & distrahi possunt. Quod si nulla mouentia sint, à pignoribus soli initium faciendum. Quod si nec quæ soli sunt, sufficiant: ve. nulla sint soli pignora, tunc peruenietur etiam ad iura, nomina & debita. Quæ si omnia deficiant: persona prehenditur, & in vinculis vsq; ad solutionem debiti, aut satisfactionem custoditur.*

textus in l. à Diuo Pio §. in venditione. & ibi glo. D. de rejud. Barth. in l. 3. §. tutores. D. de suspect. iur.

FINIS

Laus Deo trino &
uno.

K

STEPHANO BERCH-

TOLDO RATISBONENSI, SV-

*premiū Docturæ honorem in Iurisspru-
dentia adepto.*

(dor,
T merito Quid enim Pietas, Industria, Can-
Quid labor assiduus non facit atq; parat?
Verus amor Domini, rerū sapientia prima,
Et fons iustitiæ, principiumq; boni est.

Qui valet ingenio; factis extendere famam,

Et de stirpe leui se releuare potest.

Sic candor mundo gratus sic gratus Olympo est:

Gratior est, quoniam rarior esse solet.

Et labor edit opes, labor est nutricius artis:

Hunc sequitur virtus, gloria, fama, decus. *(norem,*

Ergò si quæris STEPHANVS BERCHTOLDVS ho-

Cur modò Doctõris ius titulumq; ferat?

Accipe *(nota loquor)* Pietas, Industria, Candor,

Atq; Labor tantum commeruere decus,

Tu si fortè cupis simili inelarescere sorte:

Fac eadem, ac eadem non minus ipse feras.

*Georgius Obrecht I. C. Professor Codicis
in inçlyta Academia Argent.
&c. gratulatur.*

AD EVNDEM.

Pæmia non tribuit victrix sine puluere fama:

Nec imputata floret vsquam vinea.

Nec Cererem reddit tellus inarata quotannis.

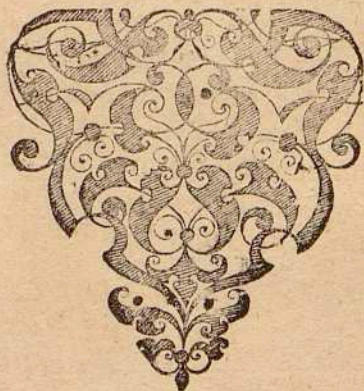
Sudore BERCHTOLDE hîc & sanguine est
opus,

Non

Non fors, non virtus, aut Ars sic aëre iap̄a
Cuiquam oſcitanti deuolat ſtatim in ſinum.
Multa ferat faciatq̄, cupit qui viuere felix:
Nam per labores Fors, Ars, Virtus eminent.
Sic multo ſtudio, STEPHANE, aſſiduoq; labore
Cedit tibi nunc parta Iuris laurea.
Accipe, ſacra tibi quam dat Themis omine fauſto:
Et fruere felix hac, & inſignis diu.

*Nicolaus Reusnerus I. C. Profeſſor In-
ſtitutionum &c. in inclyta
Acad. Argent.*

FINIS.

Anno Chriſtiano
M. D. LXXVII.

380/44/51981(5)

Freie Universität Berlin

5380140/188

